

Pučke komedije Stjepana Banasa: od teksta do izvedbe

Kramarić, Mihaela

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:909609>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-07**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA KROATISTIKU

Mihaela Kramarić

**Pučke komedije Stjepana Banasa:
od teksta do izvedbe**

Diplomski rad

Mentorica: doc. dr. sc. Josipa Tomašić

Zagreb, rujan 2024.

Zahvale

Ovim putem želim zahvaliti svojoj mentorici, doc. dr. sc. Josipa Tomašić, ne samo na pomoći i savjetima pri pisanju diplomskog rada, već za sve strpljenje, suosjećanje i razumijevanje onda kada je to bilo najviše potrebno. Hvala i za divne sate na kojima se moja ljubav prema usmenoj i pučkoj književnosti povećala.

Hvala mojoj Silviji koja mi je bila podrška i hvala mojoj Heleni koja me bodrila, slala pozitivu i opskrbljivala me SOS-paketićima. Hvala joj i što mi je otkrila najveću Tajnu svijeta.

Velika hvala mojoj „kospoči“, mojoj dragoj Patriciji, koja je također bila uvijek tu kad je trebalo, čak možda i više no što je trebalo. Hvala za svaki savjet, pomoć, podršku, zajedničko učenje, ispijenu kavu i višesatne razgovore u kojima smo jedna drugu gurale naprijed i ohrabrivale, jer smo, tijekom cijelog studiranja, uvijek bile u istim situacija. *Uvijek ista stvar s nama dvjema!*

Najveća hvala mojoj obitelji, mami Dadi, tati Zokiju i bratu Luki, koji su me podržavali svih ovih godina studiranja, gurali naprijed kada je bilo teško, razgovarali kada je trebalo razgovarati i ono najvažnije, vjerovali u mene. Neizmjereno sam vam zahvalna!

I na kraju, hvala mojem Toniju što je uvijek bio uz mene, čak i onda kada su nas dijelili kilometri. Hvala mu na tome što je bio pun razumijevanja, suosjećanja, brige i što mi je uvijek čuvao leđa. Trebalo je pretrpjeti moje nervoze, živciranja i suze. Hvala mu što je bio glas razuma i što sam uvijek znala da se mogu osloniti na njega. Hvala mu na velikom strpljenju, ali i nestrpljenju zbog prekršenog dogovora, pa je prsten na mojoj ruci završio prije nego što je trebao.

Diplomirat ću na vrijeme, ma koliko to trajalo!!

Sažetak

Cilj je ovoga rada objasniti koncept pučkog kazališta i pučkog komada te prikazati koliko je pučko kazalište, ali i pučka književnost uopće, važno za ljude i njihov život. U ovome se radu to čini pomoću predstavljanja festivala kazališnih amatera pod nazivom Dani hrvatskog pučkog teatra te analizom pučkih komedija Stjepana Banas, utemeljitelja Dana hrvatskog pučkoga teatra. Riječ je o festivalu koji se održava već dugi niz godina u malenom mjestu Hercegovcu u Bjelovarsko-bilogorskoj županiji, čiji su pokrovitelji Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Bjelovarsko-bilogorska županija i Općina Hercegovac, organizator Hrvatska čitaonica Hercegovac, a suorganizator Hrvatska matica iseljenika. Festival okuplja glumce amatere, odnosno amaterske kazališne udruge susjednih zemalja koji vuku svoje korijene iz Hrvatske. Analizom tema predstava pokušava se izvući zaključak o najzastupljenijim temama i likovima pučkih komada, imaju li oni pouku ili im je svrha samo zabava. Osim što festival svake godine dvije večeri u veljači u Hercegovac unosi zabavu, radost i osmijeh na lica stanovnika, on pridonosi još nečemu mnogo važnijem – to je očuvanje hrvatske tradicije, kulture i same hrvatske riječi, odnosno jezika. On spaja domovinsku i iseljenu Hrvatsku te stvara nova neraskidiva prijateljstva koja se prenose iz generacije u generaciju. Sve već navedeno može se vidjeti u izjavama voditelja kazališnih udruga, ali i samih sudionika festivala. Spoj svega ovoga, održavanje odnosa iseljene i matične Hrvatske, njegovanje pučke književnosti, očuvanje hrvatske tradicije, kulture i jezika vrlo je važno u Hrvatskoj, ali je još važnije kada se sve to postigne izvan nje. A amaterska kazališna društva koja redovito i rado posjećuju Dane hrvatskog pučkog teatra, to zasigurno uspijevaju.

Ključne riječi: pučko kazalište, pučki komad, Stjepan Banas, Dani hrvatskog pučkog teatra, tradicija, kultura, jezik

Summary

The aim of this work is to explain the concept of folk theater and folk play, and to show how important folk theater, and folk literature in general, is for people and their lives. In this paper, this is done by means of the presentation of the festival of theater amateurs called the Days of the Croatian Folk Theater and the analysis of the folk comedies of Stjepan Banas, the founder of the Days of the Croatian Folk Theater. It is a festival that has been held for many years in the small town of Hercegovac in the Bjelovar-Bilogora County, sponsored by the Ministry of Culture of the Republic of Croatia, the Bjelovar-Bilogora County and the Municipality of Hercegovac, the organizer is the Croatian Reading Room Hercegovac, and the co-organizer is Croatia Motherland of Emigrants. The festival gathers amateur actors, that is, amateur theater associations from neighboring countries that have their origin in Croatia. By analyzing the themes of the plays, an attempt is made to draw a conclusion about the most represented themes and characters of folk plays, whether they have a lesson or their purpose is just entertainment. In addition to the fact that the festival brings fun, joy and smiles to the faces of the inhabitants of Herzegovina every year for two evenings in February, it also contributes to something much more important - the preservation of Croatian tradition, culture and the Croatian word itself, that is, the language. He unites the homeland and expatriate Croatia and creates new unbreakable friendships that are passed on from generation to generation. All of the above can be seen in the statements of the leaders of theater associations, but also of the festival participants themselves. The combination of all this, the maintenance of relations between expatriate and native Croatia, the nurturing of folk literature, the preservation of Croatian tradition, culture and language is very important in Croatia, but it is even more important when all this is achieved outside Croatia. And the amateur theater companies that regularly and willingly visit the Days of the Croatian Folk Theater certainly succeed.

Keywords: folk theater, folk piece, Stjepan Banas, Days of the Croatian folk theatre, tradition, culture, language

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Teorijski okvir o pučkoj književnosti.....	1
2.1. Općenito o pučkoj književnosti.....	1
2.2. O pučkom komadu/teatru	3
3. Hrvatska čitaonica Hercegovac	8
3.1. Pučka scena Hrvatske čitaonice Hercegovac.....	10
4. Dani hrvatskoga pučkog teatra	11
5. Stjepan Banas	15
6. Analiza predstava Stjepana Banasa	16
6.1. <i>Dobar dan tetka Ana</i>	16
6.2. <i>Nikada</i>	18
6.3. <i>Pucanj koji se ne čuje ili makar šta</i>	20
6.4. <i>Pa to je užas</i>	22
6.5. <i>More bit'</i>	25
6.6. <i>Udat ću se kad' budem kreditno sposobna</i>	27
6.7. <i>Od glamura do umirovljenih momaka i cura</i>	29
6.8. <i>Missica Liza s laktofriza</i>	31
6.9. <i>Poludio televizijski studio</i>	35
6.10. <i>Radi, zaradi pa onda uživaj</i>	38
7. Zaključak.....	40
8. Literatura	43

1. Uvod

Pučki komad kao žanr i danas je vrlo teško definirati i odrediti. Nerijetko dolazi do preklapanja između stilova, miješanja raznih elemenata i sl.

Međutim, ovaj rad pokušaj je sistematizacije ovoga žanra. To se čini u okviru međunarodnog festivala Dani hrvatskoga pučkoga tetra u Hercegovcu. Naime, Stjepan Banas utemeljitelj je spomenutog festivala, koji će se sljedeće, 2025. godine, održati po trideseti put u Hercegovcu. Dani hrvatskoga pučkog teatra festival je koji spaja iseljenu i matičnu zemlju Hrvatsku, njeguje kulturu, običaje, tradiciji i hrvatski jezik.

Dakle, rad je podijeljen u dva dijela. U prvome se donose teorijske postavke samoga žanra pučki komad te povijesni pregled rada Hrvatske čitaonice Hercegovac, koja je organizator Dana Hrvatskoga pučkog teatra, ali rada Pučke scene, amaterske kazališne grupe koja djeluje u okviru Hrvatske čitaonice Hercegovac, te se predstavlja i sam festival Dani hrvatskoga pučkoga tetra.

U drugome dijelu prikazuje se analiza deset pučkih komedija Stjepana Banas koja je učinjena prema obilježjima navedenima u teorijskom dijelu kako bi se moglo potvrditi je li Stjepan Banas uistinu pisac pučkih komada koje je pisao za dva lokalna amaterska kazalište, Pučku scenu Hrvatske čitaonice Hercegovac i Ladislavsko amatersko kazalište Danjgube.

2. Teorijski okvir o pučkoj književnosti

2.1. Općenito o pučkoj književnosti

Pavao Pavličić (1987: 74) razgraničuje pojmove pučke, trivijalne i masovne književnosti na dvjema razinama – sinkronijskoj i dijakronijskoj. Na sinkronijskoj i trivijalna i pučka i masovna književnost postoje u našem vremenu. Na dijakronijskoj je razini potrebno razgraničenje jer pokazuju odnos društva i književnosti. Pavličić govori o mogućem miješanju pojmova i definicija - pučka i narodna književnost, trivijalna se književnost odnosi na kvalitetu djela, a masovna podrazumijeva masovnost recipijenata, ali isto tako masovnom se mogu smatrati i pučka i trivijalna. Treba svaki od ovih pojmova razgraničiti od pojmova koji su im najbliži.

Pučku književnost treba razlikovati od narodne, odnosno usmene. Prva bitna razlika između usmene i pučke književnosti u statusu je teksta koji u usmenoj nije grafički fiksiran, nego se prenosi usmenim putem. U narodnoj književnosti ne postoji jedan pravi tekst nekog književnog dijela, nego nastaje svaki put kad se izvodi. Postoji kao svojina zajednice. S druge strane, u pučkoj je književnosti tekst zapisan i prenosi se pismom, iako se može prenositi, a često se prenosi i usmenim putem. Što se tiče klišeja koji koriste i usmena i pučka književnost, oni imaju drugačiji karakter. U usmenoj su književnosti određeni mnemotehničkim razlozima, a u pučkoj su uvjetovani ukusima, odnosno estetskim razlozima. Dakle, u pučkoj se književnosti koriste više zbog očekivanja publike, nego zbog olakšavanja posla pisca. Treća je u razlika veličini djela. Pučka su djela duža zato što se prenose u pisanom obliku i bliža su žanrovima „visoke“ književnosti. Pavličić kaže da upravo sličnosti između usmene i pučke književnosti razlikuju pučku književnost od masovne i trivijalne, a misli na status autora. U usmenoj književnosti autor nije poznat. U pučkoj je književnosti autor anonimn, često namjerno zatajen jer ono što se prenosi nije važno zbog individualne kreacije, nego zbog prenošenja znanja o nečemu što se nekada dogodilo. Prema tome, pučka književnost ima praktičnu namjenu, odnosno njezina je svrha u poučnosti. Nadalje, Pavličić navodi da su tekstovi pučke književnosti podložniji promjenama, kraćenju i prilagođavanju od tekstova masovne i trivijalne književnosti. Sljedeća je razlika u statusu žanrova, odnosno pučka književnost ne pazi na žanrovske granice i često ih krši. Prenosi stilove u različite vrste, kao i sadržaje. Sve to čini zbog toga što su njezini glavni ciljevi utjecaji na čitatelja i djelovanje u stvarnosti, a ne literarnost. Možemo zaključiti da se pučka književnost mijenja kada se promijeni socijalna situacija jer se ona svojim žanrovima prilagođava čitateljima. Nasuprot tomu, trivijalna književnost inzistira na autorstvu zbog svoje literarnosti. Ističe svoju „nesvrhovitost“ jer, za razliku od pučke, ne ističe vezu sa zbiljom i nema praktičnu korisnost za čitatelje, već je njezin cilj estetski užitak kod čitatelja. Recipijenti trivijalne književnosti osobe su koje su shvatile da postoje i druge koristi u životu, a ne samo praktične. Pavličić kaže da trivijalna književnost ima sve što i „visoka“, samo što je u trivijalnoj sve pojednostavljeno i kasni barem jednu književnopovijesnu epohu. To se odnosi i na vrste, a trivijalna književnost razvija posebne žanrove unutar vrsta kao što su krimići i ljubići. Tekstovi su čvrsto fiksirani i ne mogu se mijenjati, ponovno prenositi ili prevoditi bez autorova znanja, ali autor čitateljima nije bitan. Bitna im je književnost radi zabave, a ne korisnosti.

Divna Zečević (1978: 357) pučku književnost još naziva i trećim književnim fenomenom. Govori o tome kako su se pučka djela često proglašavala neknjiževnima, a

problem je u tome što se pučka književnost proučava iz aspekta „visoke“ književnosti. Ona objašnjava da o samom čitatelju ovisi kako će se tekst ostvariti, odnosno o čitateljevom sveukupnom životnom iskustvu. Neobrazovani će čitatelji „ogoliti“ djelo „visoke“ književnosti i svesti ga na puku fabulu, dok će obrazovani čitatelj pučka djela smatrati neknjiževnima. Zečević govori o tome kako pučka književnost koristi elemente drugih kulturnih skupina, npr. klišeje određenog razdoblja i formule usmene književnosti. Leksički iskorak iz govora jednog društvenog kruga u drugi navodi kao važno obilježje pučke književnosti (1978: 373). Nadalje, važna obilježja o kojima govori su čitatelji. Pučka književnost okrenuta je „kalendarskom“ sloju društva, kako ga ona naziva (1978: 374). To su ljudi za koje je pučka književnost bila izvor „vječne istine“, znanja i pouka. Što se tiče autora, i Zečević kao i Pavličić, navodi da autor postoji, ali se ne javlja kao nositelj individualnih ideja i pogleda na svijet, već kao nositelj kolektivnih shvaćanja (1978: 378).

2.2. O pučkom komadu/teatru

Marijan Bobinac (2001: 11) navodi da je Brecht u svom eseju o pučkom komadu definirao žanr kao sirovi i nezahtjevni teatar s grubim šalama i sladunjavošću te taetrom koji obilježuje prostački moral i jeftina seksualnost. Nadalje, Bobinac govori da je Brecht samo djelomično u pravu jer postoje mnogi estetski uspješni pučki komadi. Vrlo je teško odrediti pučki komad kao žanr. Često su se slični i bliski žanrovi dovodili u vezu s pučkim žanrom. Kao primjer teškoće određivanja žanra, Bobinac (2001:12) navodi termine koje su koristili dramatičari u 19. stoljeću – vesela igra, komedija, izvorni narodni igrokaz, pučki igrokaz, izvorna slika iz života, izvorna čarobna gluma. Nerijetko dolazi do miješanja visokog i niskog stila te elitne i popularne kulture, a time se otvara pitanje definiranja pojma *pučko kazalište* i *pučki komad*. Iako se pučki komad vrlo često doživljava kao komični žanr, on zapravo obuhvaća sve aspekte dramskog izraza. Bobinac također piše o tome da se pučki komad definira kao žanr u kojem se pojavljuju teme o običajima i mentalitetu određenog naroda ili sredine. Sve ove odrednice definiraju termin pučki komad, ali ipak ne postoji „obvezujuća definicija vrste pučki komad“, a razlozi tomu su, kako navodi Bobinac (2001: 13), sama širina pojma pučkog komada te raznolikost u određivanju pripadnosti vrsti srodnih tekstova. Na isti je način pučki teatar vrlo neprecizno obilježen. Pučki se teatar kao izraz ponekad upotrebljava i kao izraz za druge kazališne fenomene poput amaterskih kazališnih skupina, što je i slučaj u ovome radu, te

politički ili ideološki motiviranih kazališnih programa. To je dokaz višeznačnosti samih pojmova pučki teatar i pučki komad. Bobinac (2001:14) piše da: „nasuprot drami 'visokog stila', u tekstovnim se predlošcima pučkog teatra može uočiti miješanje različitih dramskih oblika, upotreba dijalekta i vulganog jezika, u njima likovi često izgledaju kao marionete čijom se sudbinom upravlja iz viših sfera, u njima se redovito susreću elementi tjelesnoga i čulnoga.“ Redovito se pojavljuje „mali čovjek“ kao lik, odnosno običan čovjek koji stoji nasuprot moćnicima. Ti likovi „malih ljudi“ na pozornici prikazuju pučki život, osobito folklor. U pučkim se komadima osim tema iz svakodnevnog života pojavljuju i društvena pitanja, društvena i politička kritika pa i satira. Teme iz svakodnevnog života, aktualne su teme suvremenog života likova, ali i same publike. Uspostavljanje reda na završetku drame neizostavna je karakteristika pučkog komada. Likovi junaci, nakog mnoštva zapleta, izlaze na pravi put i doživljavaju sreću, a oni „negativni“ likovi dobivaju neku vrstu kazne za svoja zla i loša djela. Bobinac (isto: 15) tvrdi da se pučko kazalište usmjerava prema sentimentaliziranom prikazu odnosa likova i stabiliziranju društvene norme. Na taj se način mogu posredovati različiti politički, etički i ideološki stavovi, a gledateljima se nudi zabava. Ono što također zabavlja jest glazba, odnosno glazbeni repertoar u pučkim komadima. Česte su epizode u kojima likovi pjevaju, sviraju ili plešu, ali isto tako i recitiraju pjesme. Posljednja, ali ne i manje važna, značajka koju Bobinac (isto: 225) navodi jest pučnost. Iz svakoga se pučkoga komada može izvući pouka. Publici se jasno daje doznajanja da se trebaju ponašati kao pozitivni likovi, junaci, a ne poput negativnih likova, koji se na kraju komada, ili pokaju, ili dobiju zasluženu kaznu. Osim toga, Bobinac (isto) piše da pučki dramatičari često veličaju lokalni ambijent i ističu prednosti u odnosu na druge sredine. Stoga, likovi „malih ljudi“ brane i štite sve te vrijednosti i na taj način govore ljudima iz publike da se i oni tako trebaju ponašati u stvarnom svijetu.

Sanja Nikčević (2017:19–20) također piše o nedostatku definicije za pučku dramu. Kaže kako se osim termina pučki igrokaz i pučki komad koriste i drugi termini koji su različiti i da to može dovesti do zbunjivanja pri definiranju. Ona predlaže da se pučka drama definira kao djelo s likovima donjih i srednjih društvenih slojeva u lokalnom mjestu radnje. U takvom se djelu komično i tragično isprepleću, a problemi likova shvaćaju se ozbiljno. Likovi govore suvremenim i razgovornim narječjem, a česti su folklorni, pjevni i plesni dodaci. Autori u djelo uvrštavaju samostalne dijelove, songove koji mogu biti pjevani ili recitirani, a često se izgovaraju publici. Važna je didaktička funkcija jer djelo ima jasne političke i svjetonazorske poruke. Nikčević u svojem članku piše o tome što pučki komad, odnosno pučku dramu čini

nepopularnom i zašto je izbačena iz kanona. Kaže da se „nižim“ sadržajem smatraju pučke teme i pučki likovi jer se ne bave „visokim“ temama i važnim situacija koje uključuju kraljeve ili plemiće te to opovrgava činjenicom da se pučke teme mogu pronaći čak i u Shakespeareovim dramama, ali i dramama moderne i realizma. Nadalje, Nikčević isto tako spominje miješanje visokog i niskog stila, dijalekt, folklor i kolokvijalno kao elemente koji pučku dramu, odnosno pučki komad čine „nižim“ stilom, dok su s druge strane Aristofanovim satirama, elizabetanskim komedijama, pa čak i Brechtovim, zbog same forme pučkih komada priznate vrijednosti zbog koji se pučke komade kritizira. Nikčević (isto: 24), kao i Bobinac, spominje Brechta i njegovu kritiku o pučkom komadu kao sirovom i nezahtjevnom, ali ističe kako teorija književnosti napada didaktičnost, ideologiziranost, sentimentalnost i nerealnost pučkog komada. Nikčević u obranu pučkog komada navodi da su korovi u antičkim tragedijama imali istu funkciju, didaktičnost, odnosno poučavanje puka kako trebaju ili ne trebaju živjeti na primjeru likova. Sljedeće što Nikčević navodi kao zamjerke pučkome komadu jesu naivna, odnosno idealizirana i nerealna slika svijeta. Kao negativne značajke toga izdvaja sretan kraj, tipske likove te sentimentalnost. U pučkim se komadima doista ističe emotivnost i sentimentalnost jer su na sceni izraženi osjećaji sreće u velikoj mjeri, ali isto tako i osjećaj tuge. Likovi često izgovaraju velike riječi, osjećajne monologe, padaju na koljena, plaču itd. Ono čime Nikčević brani pučki komad jest navođenje da isto to rade i likovi u dramama moderne, a njima se to ne zamjera, već ih se pohvaljuje za realno prikazivanje života i životnih situacija. Ona zaključuje da se ne napada emocija, već samo određena vrsta emocije, odnosno pobjeda pozitivne emocije jer je na taj način u pučkim komadima prikazana pobjeda dobra i ljubavi nad zlim i mržnjom. Tipski likovi sljedeće je čemu se prigovara u pučkom komadu. U njima se, uistinu, javljaju tipizirani likovi, što će biti i prikazano u analizi pučkih komada u ovome radu, ali Nikčević kaže da se oni pojavljuju i u modernističkim dramama. Nikčević (isto: 26, 33–34) zaključuje da je najveći problem u poruci pučkog komada, a to je kršćanski svjetonazor. Piše kako pučka drama nije izbačena iz kanon zbog „niskog stila“, odnosno niske kvalitete, već zbog najveće kvalitete, zbog vrijednosti koje afirmira, zbog toga što ju je činilo važnom i popularnom, zbog kršćanskog svjetonazora. Na kraju svojega rada (isto: 23) predlaže da se definiciji pučke drame doda da afirmira vrijednosti kršćanskog svjetonazora.

Ivan Lozica mnogo je u svojim radovima pisao o folklornom kazalištu. Dosta karakteristika koje on navodi mogu se iskoristiti u analizi predstava u ovome radu. Lozica (2008: 41) piše kako kazalište nije samo literarna pojava, već spoj glumačkih, literarnih, likovnih, glazbenih i plesnih pojava. Lozica (1996: 31–32) piše kako se u folklornim

predstavama pojavljuju likovi koji govore kontinuirano povišenim glasom, što publika, koja je navikla na profesionalno kazalište, može poistovjetiti s lošom glumom i amaterizmom. Lozica dalje piše kako su glumačke replike dulje, vještina izlaganje veća je nego u običnome prirodnome govoru, a postupci poput monologa, velik broj upita, govor za sebe ili na stranu ne čine se prirodnima. Takvi postupci u službi su informiranja publike. Ono što je također važno, Lozica (1990: 221) naglašava da je dramski tekst predložak predstave, a autor teksta nudi replike koje će glumci izgovarati kao likovi. Neverbalne komponente napisane su u didaskalijama. Predstava nije čisto prikazivanje teksta, nego je samostalno djelo. Prema tome, redatelj i glumci ne moraju poštovati autorovu volju i naputke, nego mogu prilagoditi tekst dopisivanjem, skraćivanjem i izmjenama. Na taj način redatelj i glumci publici mogu približiti situacije iz predstave, što će biti vidljivo i u analizi predstava u ovome radu.

S obzirom na to da je glavni dio rada analiza Banasovih pučkih komedija, valja spomenuti gledalište Ozane Iveković jer ide u smjeru amaterskih kazališta. Ona pojmu pučka drama dodaje atribut zavičajna i kaže da je to segment pučkog komada vezanog uz lokalne sredine, koje su udaljene od većih gradskih sredina, a usko je vezan s lokalnim amaterskim kazalištem (usp. Nikčević 2019: 33). Takva je pučka drama autorska, a autor piše za lokalno amatersko kazalište, što je u ovome radu Stjepan Banas. Nikčević (isto: 36) navodi da je Divna Zečević u svojem radu *Pučki književni fenomen* 1978. godine napisala da je totalitet životnog iskustva čitatelja vrlo važan za recepciju pučke drame te se time objašnjava prodor pojava suvremenog života u sami pučki komad. Takav novi životni stil i vrijednosti često su izvori sukoba u djelu. Nadalje, Zečević tvrdi da je vraćanje reda u zajednicu funkcija pučke književnosti. Zbog toga su likovi u pučkim komadima nositelji određenih vrlina. Kako je Bobinac već spomenuo da se pučki komad piše za puk i o puku te pokazuje stajalište puka, tako Batušić navodi da je pučki komad napisan na lokalnom dijalektu, nestandardnom izričaju, slengu, s iskrivljenim jezicima, npr. latinski ili neki drugi živi jezik, poput njemačkog ili engleskog (Nikčević, 2019: 37). Povezanost publike i pozornice velika je jer se gledatelji nalaze u vlastitoj sredini, a događaje i situacije na pozornici prepoznaju kao svoju svakodnevicu zbog čega intenzivno i reagiraju smijehom, pljeskom, čak i plačem. Također, Batušić spominje glazbeni repertoar koji se i dalje može vidjeti u pučkim komadima. Nikčević (2019: 37–38) donosi pregled obilježja pučkoga komada, a to su:

1. Pisanje o puku, za puk i sa stajališta puka – pučki komad donosi teme iz svakodnevice običnih „malih“ ljudi te pritom koristi „njihov“ jezik, odnosno dijalekt, ali i njihov pogled na svijet;

2. Lokalno relevantna tema – radnja je povezana uz lokalnu zajednicu kako bi se publika mogla lakše identificirati s likovima i samim događajima;
3. Napetosti između tradicionalnih i suvremenih vrednota – do sukoba u radnji često dolazi između starog i novog, „starih“ i „mladih“, tradicionalnog i modernog;
4. Afirmacija vrijednosti prošlosti – idealiziraju su prošle vrednote i uspoređuju se s modernim promjenama;
5. Prikaz odstupanja od idealnog poretka – stvaranje zapleta često je narušeni društveni red;
6. Jasna podjela na dobro i zlo – pobjeda dobra nad zlim neizostavan je aspekt pučkog komada uz jasnu podjelu na ono što je dobro i moralno ispravno i ono što to nije;
7. Vraćanje narušenog mira – završetak radnje obično obilježava smirivajne situacije na sceni te vraćanje mira u zajednicu;
8. Društvena kritičnost bez ugrožavanja reda – često se kritiziraju društvene pojave, ali nikada se ne dovode u pitanje društvene norme;
9. Prožimanje pojedinačnog i općeg – pojedine situacije i događaji lokalne sredine i zajednice imaju širu simboliku;
10. Tipizirani likovi – likovi zastupaju određene vrijednosti, vrline, ideje ili društvene uloge;
11. Didaktičnost – iz većine pučkih komada može se izvući pouka;
12. Elementi komike i sentimentalnosti – za dodatni angažman publike zaslužni su humor i emocionalni momenti;
13. Korištenje lokalnog dijalekta – lokalni govor ima udjela u stvaranju autentičnosti i približavanju djela publici;
14. Prisutnost glazbe i plesa – osim što prikazuju lokalnu kulturu, glazba i ples obogaćuju radnju djela.

Sanja Nikčević 2014. godine piše rad pod nazivom *Kazališni amaterizam ili važna karika koja popunjava praznine glavne kazališne struje*. U samom je naslovu vidljivo čime se bavilo njezino istraživanje. Nikčević (2014: 81) piše da se za funkciju kazališnog amaterizma navode sociološki razlozi. Objašnjava to na način da, kada se ljudi bave nečim od čega nemaju profita i rade to iz čiste želje i ljubavi, u ovom slučaju to je postavljanje predstava, pokreće se stvaranje zajedništva, oživljava se život zajednice, mladi se drže podalje od ulice, a stariji ne

troše uzalud vrijeme sami doma pred televizijom. Sljedeći razlog koji navodi jest popunjavanje praznina u postojećoj glavnoj, profesionalnoj struji. Autorica (isto: 84) naglašava da se u amaterskim kazalištima njeguje pisac i regionalnost, odnosno dijalekt, što profesionalno kazalište ne čini. Osim toga, amaterizam afirmira temeljne ljudske vrijednosti. Također navodi da se u profesionalnim kazalištima prikazuje crna slika svijeta, kao bezizlazne situacije, a društvo ne pokušava vratiti stanje reda i mira te pozitivne emocije. S druge pak strane, kazališni amaterizam njeguje sretne krajeve, pozitivne emocije, afirmaciju temeljnih ljudskih vrijednosti, suosjećanje s likovima i na taj način popunjava prazninu. Isto tako, podsjeća na to da bez obzira na gore navedeno, pučki komadi tematiziraju ozbiljne probleme poput svađe susjeda, pijanstava, razvoda, prijevara itd. Bitna je razlika između kazališnog amaterizma i profesionalnog kazališta to što amaterizam daje drugu šansu, vjeruje u napredak i boljitak te rješavanje problema.

3. Hrvatska čitaonica Hercegovac

Čitaonice su osnivane posvuda u Hrvatskoj od sredine do kraja 19. stoljeća. Stjepan i Nikolina Banas u svojoj knjizi *Povjesnica Hrvatske čitaonice Hercegovac*, koja je izdana 2007. godine, navode da čitaonice osnovane u manjim mjestima, na poticaj Hrvatske republikanske seljačke stranke i djelovanja Stjepana Radića, postaju žarište raznolikog kulturnog života. Čitaonica u Hercegovcu bila je osnovana odmah nakon Prvog svjetskog rata, a u nju su bili učlanjeni Hrvati i manji broj Čeha¹. Nažalost, djelatnost Čitaonice nije pobudila širu kulturno-prosvjetnu djelatnost pučanstva.

Učiteljica Vlasta Ivanuš okupila je 1920. godine oko Kulturno-prosvjetnog društva uglednike Hercegovca, a dramski su amateri („diletantska grupa“) uvježbali i praižveli igrokaz nepoznatog autora *Vitopir* te Kočićeva *Jazavca pred sudom*. Stjepan i Nikolina Banas (2007: 39) tvrde da je izvedbom *Vitopira* započeo rad Čitaonice. Buđenjem prosvjetnog i kulturnog rada Čitaonice potaknulo se pitanje njezina imena. Budući da je u Hercegovcu iste godine osnovano Kulturno-prosvjetno društvo „Češka beseda“, predloženo je da se Čitaonica nazove Hrvatska čitaonica. Pod tim imenom djeluje i danas. Te je godine, 1921., izabran prvi Upravni odbor. Hercegovčan Dragutin Mrak na raspolaganje je dao jednu prostoriju koja je služila kao čitaonica, mjesto gdje su se održavali sastanci, uvježbavali igrokazi i pjevačke probe. Već

¹ U Hercegovac se nakon 1880. godine doseljavaju Česi koji su sa sobom donijeli svoju kulturu i običaje. Osnovani su 1920. godine Česko-slovesku besedu.

spomenuta učiteljica Vlasta Ivanuš, bila je prva službena voditeljica dramske sekcije. Osim dramske sekcije, postojao je i muški pjevački zbor. Hrvatska čitaonica počela je organizirati cjelovečernje priredbe na kojima bi sudjelovala dramska sekcija i muški pjevački zbor. Sve se to odvijalo u gostioici Dragutina Mraka. Hrvatska je čitaonica organizirala cjelovečernje programe za poklade, dočke, Sveta tri kralja, Uskrs...

Hrvatska čitaonica i Hrvatski sokol² osjećali su potrebu za svojim prostorijama. Jedni za svoje probe, a drugi za tjelovježbu. Zbog toga je 1927. potaknuto pitanje gradnje seoskog doma u Hercegovcu. Društva su nastavila s radom i organiziranjem priredbi i cjelovečernjih programa. Sakupljenim novcem kupili su nekoliko sprava za vježbanje i nekoliko tambura kako bi se povećao broj članova društva i motiviralo mlade ljude. Hrvatska čitaonica nastavila je marljivo sakupljati novčana sredstva za izgradnju doma. Unatoč svim problemima s kojima se susrela Hrvatska čitaonica³, 1934. godine postavljen je kamen temeljac za seoski dom. U međuvremenu, obnovljen je rad pjevačke, taburaške i dramske sekcije. Nabavljali su se instrumenti, kulise, ali i knjige i časopisi za čitaonicu. U rujnu 1935. godine održana je svetkovina zbog posvete i otvaranja Hrvatskog seljačkog doma. Koliko je ovaj događaj bio važan, potvrđuje činjenica da su povorke u narodnim nošnjama dolazile u Hercegovac iz nekoliko okolnih mjesta. U *Povjesnici* (2007: 54) navodi se citat koji dokazuje veliko značenje ovog događaja: „Nikada otkako Hercegovac postoji nije se vidjelo veće veselje na licima naših ljudi, naših članova kao toga dana, kada su ipak konačno došli do svog dugo željenog krova nad glavom.“ Izgradnja doma bila je vjetar u leđa Hrvatskoj čitaonici koja je krenula s još intenzivnijim i bogatijim radom. Na svakoj zabavi koju je organizirala Hrvatska čitaonica održan je kulturno-umjetnički program.

Važno je naglasiti da je u ono vrijeme bilo vrlo teško doći do knjiga, a pogotovo do dramskih tekstova. Usprkos tomu, glumci Hrvatske čitaonice Hercegovac izveli su 36 različitih predstava u razdoblju od 1920. do 1941. Ovdje donosim popis tih predstava: *Vitopir, Jazavac pred sudom, Silom liječnik, Seljaci u gradu, Na straži 23. kumovanje, Stričeva oporuka, Zagrebački smetlar, Dva gluha, Moj šport, Običan čovjek, Na Ozlju, Sumnjivo lice 30. inoče,*

²Društvo Hrvatski sokol osnovano je u Hercegovcu 1922. godine. U društvo se učlanila sva hrvatska mladež Hercegovca, tri Čeha i stariji ljudi, koji su bili članovi Hrvatske čitaonice.

³Smanjio se broj članova u društvima koja su nosila predznak „hrvatski“ jer im društveno-politička klima nije bila nakolnena pa su se članovi bojali mogućih posljedica. Zbog toga se Sresko načelstvo oglasilo na zahtjev za novčanu pomoć. Uvidjevši da nemaju mogućnosti za rad pod tim nazivom, predlaže se osnivanje Seljačke zadruge „radi okupljanja omladine za društveni i kulturni rad“ pa je osnovana Zadružna omladina u okviru Seljačke zadruge. Mladež Hercegovca nastavila je organizirati programe i zabave te sakupljati novce. Iste te 1933. godine Hrvatska čitaonica vraća svoj naziv (2007: 45).

Danko putuje u Novi Sad, Stari Moša Albahari, Svjetski rat, Nespretni prosac, Prve novine, Ukleti hotel, Zlatni sinčić, Seoski prorok, Pouzdani sastanak, Narodnik poslanik, Pustolov, Analfabeta, Muva, Miš, Čvor, Tko je gazda u kući, Liječnik protiv volje, Seoska lola, Organizacija prosjaka, Šokica, Začarano blago, Počima smijehom, završava plačem.

U razdoblju od 1940. do 1960. odigrane su 32 kazališne amaterske predstave. Ovo su naslovi kazališnih amaterskih predstava iz tog razdoblja: *Stričeva oporuka, Dukati, Kumovanje, Inoče, Tiskarska pogreška, Varalica, Babinačka Republika, Muha, Narodni poslanik, Analfabeta, Medvjed, Izбираčica, Ljubavno pismo, Šaran, Osveta, Reakcionari, Laža i Paralaža, Stojanda, Razrušeni život, Pokojnik, Čvor, Vračara Jaga, Jakub Ruda, Čestitam, Dama u zelenom, Svjetski rat, Draga Ruth, Šumar, Neobična komedija, Zajednički stan, Gospodsko dijete.*

Hrvatska čitaonica i dalje nastavlja organizirati zabave i kulturno-umjetničke programe.

3.1. Pučka scena Hrvatske čitaonice Hercegovac

Na Skupštini 1984. godine Stjepan Banas imenovan je za voditelja dramske sekcije. Od tada dramska sekcija počinje djelovati pod nazivom Pučka scena Hrvatske čitaonice Hercegovac. Kako bi ponovno zainteresirali publiku za kazalište, Pučka scena počinje surađivati s drugim kazalištima i poziva ih na gostovanja. Malo po malo, dom se sve više uređivao. Nabavljale su se stolice za malu salu, namještaj, reflektori, uređena je pozornica i glumačke prostorije. Isto tako, dom se počeo iznajmljivati drugim društvima.

Profesor Stjepan Banas bio je prosvjetni djelatnik koji je svojom kreativnošću motivirao i poticao mlade za scensko stvaralaštvo. Pod njegovim je vodstvom osnovana i Omladinska pučka scena. Srednjoškolci su nastupali na regionalnim susretima scenskog stvaralaštva. Od 1960. godine do 2005. godine premijerno je izvedeno 40 predstava. Ovdje donosim popis iz *Povjesnice* (2007: 96): *Pokajnik, Bečaruša, Svud je poći, al je kući doći, I uz viski i vinston cigare, mi čuvamo stare običaje, Čovjek je..., Asfaltom putujem, a u srcu tugujem, Ljubiti i trajati samo. Miruj, miruj srce moje, Dobar dan tetka Ana, Dvije generacije stvaraju, teće se odmaraju, Jama, Kad zaigram i pjesmu zapjevam, Moj križ svejedno gori, Prva bračna noć, Kome selo kuću kući, taj kuće nema, Jedan ponedjeljak iz života Mihajla Moslavčanina, Samoća posljednja, Antićev zagrljaj, Glup ko stup, Jama (nova izvedba), A mogao si biti, Ukradeno srce, Smrta Stjepana Radića, Nikada, Hrvatska – radosti i tugo moja, Ja tebi pjevam*

Gospode, Za mene kaznu ne birajte, moje društvo ne dirajte, Imitacija čovjeka, Ljubi, ljubi, al glavu ne gubi, Od dječjih kolica do modernih autoprikolica, Kerempuhova djedovina, Čovjek punog mjeseca, Imitacija čovjeka (nova izvedba), Pucanj koji se ne čuje ili makar šta, Eto mene k tebi, Pa to je užas, More bit, I oni su htjeli biti sretni, Trifun u Zabregu, Predstavljanje ili predstavljanje. Većinu je ovih predstava napisao sam profesor Banas.

Profesor Stjepan Banas kasnije se posvetio znanstvenom i stručnom radu na području metodike hrvatskog jezika i književnosti te na njegovo mjesto voditelja Pučke scene dolazi glumac Ivan Bratković. Predstave koje su izvodili pod njegovim vodstvom bile su: *I oni su htjeli biti sretni, Trifun u Zabregu, Predstavljanje ili predstavljanje, Tihi kućni obrt, Ljubavni ultimatum starog gospodina, Autogeni trening, Informativni razgovor, Dugi nokat – fangus, Secondhand shop, Iščašena ideja, Istini za volju, Jukebox – Melita, Vrata, prozori i prirodni nagoni, Vidimo se u Den Haagu, Čekajući epitaf, Motel Mrak.*

Nakon iznenadne i prerane smrti Ivana Bratkovića, redateljsku ulogu u teškoj situaciji preuzima Natalija Lacina. Pod njezinim vodstvom Pučka je scena odigrala sljedeće predstave: *Do posljednje kapi krvi, Kuća za rušenje, Pidžama za šestero, Mlaćenici i plaćenici, Tri treća tromjesječja te Boeing, Boeing.*

4. Dani hrvatskoga pučkog teatra

Godine 1994. profesor Banas dolazi na ideju organiziranja festivala za hrvatske kazališne skupine iz susjednih zemalja i hrvatske dijaspore. O svemu obavještava Hrvatsku maticu iseljenika. Hrvatska matica iseljenika s oduševljenjem prihvaća prijedlog.⁴ Također, i Hrvatska čitaonica je prihvatila prijedlog. Od 2. do 5. veljače 1995. godine održavali su se prvi Dani hrvatskoga pučkog teatra.

Dani hrvatskoga pučkog teatra međunarodni je festival kazališnog amaterizma autohtoinih hrvatskih zajednica iz susjednih zemalja, iseljenih Hrvata i domovinske Hrvatske. Organizator je Hrvatska čitaonica Hercegovac, a suorganizator Hrvatska matica iseljenika. Pokrovitelji Teatra su Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Bjelovarsko-bilogorska županija i Općina Hercegovac.

Dani hrvatskoga pučkog teatra prerasli su u tradiciju. 2020. godine u Hercegovcu su se

⁴ Ravnatelj Hrvatske matice iseljenika govori da Hrvatima nikada kao tada nije bilo potrebno jedinstvo u očuvanju kulturnog identiteta. To je vrijeme Domovinskog rata.

održali 26. dani hrvatskog pučkog teatra. U Hercegovac 26 godina zaredom krajem veljače dolaze amaterske kazališne skupine iz susjednih zemalja i dva dana slave i njeguju hrvatski jezik, tradiciju i kulturu. Osim samih predstava, za sve glumce organizirane su dramske radionice koje su vodili, ili i dalje vode, Miro Gavran, Nina Kleflin, Stjepan Pepeljnjak, Ivan Leo Lemo, Anto Bilić... Uz radionice, često su bila organizirana i predavanja iz povijesti hrvatskog glumišta, hrvatske kulture i hrvatskog jezika. Također, prije samih predstava i u pauzama između njih, naši sunarodnjaci mogu vidjeti izložbe naših domaćih amaterskih slikara.

Ovo je popis svih sudionika Dana hrvatskoga pučkog teatra i godina sudjelovanja (Katalog 25. dana hrvatskog pučkog teatra, 2019: 5–6).

Austrija: Kazališna grupa Nova Gora, Nova Gora (1995.)

Mlada inicijativa, Mljenovo (1996.)

Kazališna grupa Dugava, Pinkovac (1996, 2005)

HAKUD Izidor Poljak, Beč (1997.)

Kazališna grupa Filež (1997, 1998, 2001, 2017)

Kazališna grupa Klimpuh, Klimpuh (2002, 2027, 2009)

Kazališna grupa Cogrštof, Cogrštof (2004)

Bosna i Hercegovina:

Frama (dramska sekcija), Vitez (1996)

HKD Napredak, Zenica (1998)

HAK Travnik, Travnik (1999, 2002, 2008, 2010, 2012, 2013, 2014, 2015, 2018, 2020, 2022, 2024)

Frama (dramska skupina), Orašje (2002)

Filmsko-kazališna skupina Lipa, Orašje (2004, 2007)

Gradsko kazalište Orašje, Orašje (2014)

GKM Vitez, Vitez (2011, 2016, 2022)

KSC Prozor – Rama, Rama (2019, 2024)

Crna Gora:

Amatersko kazalište Hrvatskog nacionalnog vijeća Crne Gore (2020)

Mađarska:

Hrvatska OŠ i gimnazija (dramsko-recitatorska grupa), Budimpešta (1995)

KUD Mura, Serdahel (1995)

OŠ Martinci (dramska sekcija), Martinci (1996)

Hrvatsko kazalište, Pečuh (1997)

Igrokazačko društvo Petrovo Selo, Petrovo Selo (1996, 2000, 2001, 2003, 2004, 2007, 2010, 2013, 2019)

Igrokazačko društvo Hrvatski Židan, Hrvatski Židan (2009, 2011, 2017)

Amaterska kazališna skupina Koljnof, Koljnof (2019)

Makedonija:

KSZHUM Skopje, Skopje (2005)

Bitola, Novaci (2016)

Čin 4, scena 5, Prilep (2018)

Njemačka:

Hrvatska dopunska škola (dramska sekcija), Stuttgart (2001)

Dramska družina Družba crnog gavrana, Stuttgart (2002, 2003)

Putujuća scena, Stuttgart (2017, 2020)

Rumunjska:

KUD Karaševska zora, Karaševo (1998)

Slovačka:

Kazališna skupina Hrvata iz Slovačke, Hrvatski Jandrof i Čunovo (2015, 2018)

Srbija:

HKC Bunjevačko kolo, Subotica (1996, 1997, 1998, 2007, 2016, 2019, 2021, 2023)

Hrvatska čitaonica Subotica, Subotica (2013)

HKPD Matija Gubec, Tavankut (2000)

HKUD Vladimir Nazor, Sombor (2001, 2002, 2003, 2008, 2012, 2015, 2017, 2022, 2024)

HKUD Ljutovo, Ljutovo (2004, 2006, 2008, 2010, 2011)

KPHZ Šokadija, Sonta (2005, 2009)

HBKUD Lemeš, Svetozar Miletić (2014)

Na Festivalu su nastupile brojne kazališne skupine iz Hrvatske i to iz: Resnika, Jesenja Gornjeg, Vinkovaca, Zagreba, Osijeka, Kutine, Križa, Bedekovčine, Ladislava i Županje. Najbrojniji nastup ima Picollo teatar iz Starog Grada s otoka Hvara i domaćin Pučka scena Hrvatske čitaonice Hercegovac.

Uzevši u obzir ovaj poduži popis kazališnih udruga koje su došle u Hercegovac na Dane hrvatskoga pučkog teatra, može se samo zamisliti popis osoba koje su prošle kazališnim daskama Hrvatskog seljačkog doma. Kao što kazališne skupine dolaze u Hercegovac, tako i Pučka scena često ide na gostovanja. Treba naglasiti da osim toga što Dani hrvatskoga pučkog teatra objedinjuju iseljenu i domovinsku Hrvatsku, vraćaju ljude svojim hrvatskim korijenim, njeguju hrvatsku riječ, kulturu i tradiciju, unose živost u Hercegovac u hladnim zimskim danima, unose veselje, pjesmu i smijeh – ljudi dvije večeri zaboravljaju na brige i probleme, ali ono što je još važnije, sklapaju prijateljstva, spajaju se neraskidive veze. U prilog tome, donosimo dvije izjave dvaju voditelja kazališnih amaterskih skupina koje redovito dolaze na Dane hrvatskoga pučkog teatra.

Evo, priznajte da često pevate u kupatilu pod tušem, pustite glas i pevate, pevate...ponekad na sav glas jer nema nikoga kod kuće, ma čak i kad dođe neko od vaših, samo vam kaže: "Luda si". Vi odgovorite: „Jesam i šta tu ima lošega!?”

I nastavite sa pevanjem...ređaju se pesme Severina, Daniela, Vlatka, Zdravko, Gibonni....i shvatite da je vaše izvođenje sasvim dobro i blisko originalu.

To je gluma! Glumimo, a da toga nismo ni svesni. Svi mi glumimo u životu manje ili više.

Ponekad, kad pomislimo da imamo talenta za glumu učlanimo se u neku dramsku skupinu, tada smo neizmerno sretni kada posle nekoliko meseci rada, probi, premijera dobro prođe e, to je sreća. Viši stupanj sreće u amaterskoj glumi je doći na festival u Hercegovcu.

Mi koji smo dugo u glumi išli smo nebrojeno puta na gostovanja. Svako od njih nosi svoj šarm, doživljava, drage ljude i uspomene, ali kad odlazimo kući sa gostovanja u Hercegovcu shvatimo da svega ranije nabrojanog tamo ima puno više. Kada krenemo iz Subotice stignemo opet...kući, kada stignemo tamo, tu su nam poznati i dragi ljudi i opet se osećamo kao kod kuće, a kada posle svega krenemo nazad, žao nam je što sve nije još trajalo i bude nam žao kao da krećemo od... kuće.

Bio bi dugačak spisak anegdota, šala i smicalica vezanih za ovaj festival, takođe poduži spisak dragih osoba bi nam zauzeo puno mesta, a bez osmeha, emocija i lepih trenutaka ova priča ne bi bila kompletna.

Zato, ovo druženje u ovih čudnih, teških, praznih godinu i nešto, baš nedostaje, ali nam je uteha da ćemo ovo izgubljeno vreme nekako nadoknaditi. Imam osećaj da će naš naredni susret biti pun emocija i da ćemo jednostavno....nastaviti tamo gde smo stali.

Marjan Kiš, voditelj HKC Bunjevačko kolo, Subotica

26. godina trajanja Pučkog teatra u Hercegovcu potvrđuje činjenicu da su veliki dio poticaja, otkrića i ostvarenja na područjima znanosti i umjetnosti zasluge amatera. Festival koji nam pruža priliku prikazati kazališna ostvarenja, te različitost, odnosno bogatstvo našeg jezika i čuvanje nacionalnog identiteta, poglavito naših sunarodnjaka iz različitih zemalja, ne zakapati se u prošlosti koja odumire, već sudjelovati u njenom preporodu.

Druženja u Hercegovcu sa sudionicima i mještanima, fantastičnom kazališnom publikom, govori nam da nikada nećemo upoznati jedan grad, jedan prostor, njegove ljude iz knjiga ili s interneta, već u intelektualnom prijateljstvu sa živima. Presretni smo što imamo tu prigodu.

Pučka scena Hercegovac kao organizator, je postavila visoke ciljeve koji ih polako uzdižu. Uspjeh se hrani uspjehom i donosi nove uspjehe, a za uspjeh su zaslužni svi - Hercegovac i Hercegovčani, svojim trudom, dobrotom, davanjem sebe.

Jedan od ključeva uspjeha sastoji se u spoznaji da istinski uspjeh nema veze sa dobivanjem - on je plod davanja!

Nikoga se nije slavilo zbog nečega što je dobio. Slava je uvijek bila nagrada za ono što se dalo.

A Hercegovac nam je dao Festival hrvatskog pučkog teatra, prekrasnu publiku, prijatelje, veselje i osmijeh. Osmijeh koji je besplatan, a pruža tako mnogo!

Tomislav Alaupović, voditelj Picollo teatra iz Starog Grada s otoka Hvara

5. Stjepan Banas

Izvori o životu Stjepana Banasa knjige su koje je sam napisao, *Povjesnica Hrvatske čitaonice Hercegovac* (2007.) te *Deset pučkih komedija* (2018.).

Stjepan Banas rođen je 3. prosinca 1946. godine u Kukunjevcu, a umro 25. siječnja 2019. godine. Osnovnu je školu završio u Gojlu, Gimnaziju u Kutini, a diplomirao je jugoslavenske jezike i književnost i komparativnu književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu.

Kao profesor Hrvatskog jezika radio je u Srednjoškolskom centru Garešnica, Srednjoškolskom centru Podravska Slatina i naposljetku u Osnovnoj školi Slavka Kolara u Hercegovcu. Vodio je literarno-novinarsku skupinu i drmasko-recitatorsku družinu. Njegovi su učenici dugi niz godina susdjelovali na državnim susretima LiDraNo, Ivica Kičmanović, Lovrakovim danima kulture, Dobrojutro more i Djeca nose svjetove na dlanu. U međuvremenu je radio i kao novinar u tvornici Kamen Sirač.

Kao što je već spomenuto u ovome radu, Stjepan Banas utemeljitelj je Dana hrvatskoga pučkog teatra. Osim ovog hvalevrijednog festivala, utemeljio je 1991. godine festival dječje pjesme Pjesmom i srcem domovini Hrvatskoj, danas Zlatni slavuj.

Potpisuje više od četrdeset dramskih tekstova koje je i režirao kao voditelj Pučke scene Hrvatske čitaonice Hercegovac, ali pisao je tekstove i za Ladislavsko amatersko kazalište Danjube.

Pisao je i pjesme koje su mu objavljene u zbornicima *Vrata sunca* (1977.) i *Svjetlost riječi* (2007.). Objavio je nekoliko monografija te napisao i uredio velik broj stručnih radova iz područja metodike hrvatskog jezika i književnosti. Dobitnik je i mnogobrojnih nagrada poput *Specijalne diplome za rad s učenicima* Zavoda za školstvo Republike Hrvatske i odličje *Red Danice hrvatske s likom Antuna Radića* koje mu je 1996. dodijelio predsjednik Republike Hrvatske, dr. Franjo Tuđman.

Banas (2018: 5) piše kako ga je zanimao kulturni život mjesta Hercegovac. Istražujući o Hercegovcu, interes ga je doveo do saznanja da se rad Hrvatske čitaonice Hercegovac ugasio. S obzirom na to da je Čitaonica imala bogatu kulturnu i prosvjetnu djelatnost, Banas odlučuje pokrenuti rad kazališne družine. Ističe kako je amaterskim kazalištima problem naći primjeren dramski tekst pa se odlučio sam ih početi pisati. Banas kaže da ga je na toliki broj napisanih dramskih tekstova potakla zainteresiranost publike i entuzijizam amaterskih glumaca. Ovim citatom Banas (isto: 6) ističe važnu vrijednost pučkog komada: „Vjerujte, velika vrijednost kazališne pučke igre je u tome što je razumljiva svima, a na sceni prije vidimo ljude, a tek onda glumce, dok je u životu obrnuto; prije upoznamo glumce, a tek onda ljude.“

6. Analiza predstava Stjepana Banasa

U ovom će se dijelu rada predstaviti analiza predstava Stjepana Banasa i na taj način potkrijepiti činjenica da je Banas pisac pučkih komada. Banas je predstave pisao i za Pučku scenu Hrvatske čitaonice Hercegovac, ali i za Ladislavsko amatersko kazalište Danjgube. Prvih je pet predstava izvela Pučka scena Hrvatske čitaonice Hercegovac, a drugih pet Ladislavsko amatersko kazalište Danjgube. Analiza predstava učinjena je iščitavanjem otisnutih tekstova iz Banasove knjige *Deset pučkih komedija* koja je objavljena 2018. godine.

6.1. *Dobar dan tetka Ana*

Dobar dan tetka Ana predstava je koju je premijerno izvela Pučka scena Hrvatske čitaonice Hercegovac 17. siječnja 1985. godine u Hercegovcu. Banas (2018: 10) navodi da je zbog velikog interesa publike odigrana čak tri večeri zaredom.

Predstava broji čak trinaest likova, a od toga je osam ženskih i pet muških. Autor teksta predstave ženskim likovima daje imena koja se rimuju, pa tako imamo Klinku, Zrinku, Finku i Dinku.

Predstava tematizira odlazak tetke Ane u starački dom te se odjednom pojavljuje njezina „daljnja rodbina“ koja će njezin odlazak slaviti u njezinoj kući, ali i koristiti je za svoja druženja i mali disk. Ta daljnja rodbina zapravo su prijatelji njezina nećaka Markana. Nakon Anina odlaska radnja se predstava premješta u umirovljeničku sobu u kojoj upoznajemo likove staračkoga doma. Suzy i Poly, umirovljenice su u čiju će sobu doći tetka Ana. Maks i Abdulah, također su korisnici umirovljeničkog doma. Upoznavši se, Maks i Ana se zaljubljuju i odlučuju vjenčati te se vraćaju u Aninu kuću i na taj način mladima „oduzimaju“ prostor za druženje. U međuvremenu, mladi na druženju pričaju koliko su sretni, zaljubljeni i, usprkos tome što govore starije generacije, i oni znaju istinski voljeti. Predstava završava svadbenim slavljem, i naravno, poukom da je sreća u nama i da je treba tražiti, a kad je spoznamo, treba je uzeti i znati živjeti život (isto: 25). Sama radnja predstave nije široka, a obilježavaju je odlazak u dom i zaljubljivanje, ali i „preotimanje“ ljubavnog partnera. Naime, Maks je prije dolaska tetke Ane u dom bio zaljubljen u Suzy.

U predstavi likovi su okarakterizirani i svojim govorom, pa tako Abdulah izgovara rečenice nepravilno kako bi se prikazalo da je stranac: *Ljubim ruka, Nije ja želio studirati, u moja zemlja* (isto: 20). Lik Maksa, šarmantnog gospodina, često izgovara replike u stihovima. Evo nekoliko primjera:

*Gospođica Ana u srce mi uđe sada,
Srce moje ludo kuca,
Gospođica Ana ljepša je od sunca.* (isto: 19).

*Dobar dan, cvrkut ptica,
Dobar dan, sunčani dane.
Dobar dan, moj životni raj,
Znam da je vrijeme za naš
Dopodnevni čaj.* (isto).

Na taj se način postižu i komika i elementi sentimentalnosti pri izjavama ljubavi.

Likovi govore razgovornim jezikom, a kao primjere razgovornoga jezika donosimo: *talambas, ljepjoko, švalerke, droce, pricugati se, prostakuša, ofucanke...* Ovakvim govorom likova Banas približava publici situaciju na sceni i postiže autentičnost.

U istu svrhu Banas unosi elemente poznate lokalnoj publici. Tetka Ana govori za sebe da je glumica u poznatoj kazališnoj kući:

Ja sam, znate, do kraja ostala vjerna svojoj matičnoj kazališnoj kući, a to vam je jedna poznata kazališna grupa sa samim biranim glumcima, Tamo se igralo srcem i dušom, a ne za slavu i novac. (...) To vam je Pučka scena iz Hercegovca. (isto: 18).

Ovime Banas daje doznanja da se usitinu u Pučkoj sceni igralo zbog toga što se to željelo, iz čiste volje i ljubavi prema kazalištu. Također, Banas preko replika tetke Ane donosi i opis Hercegovca, doduše preuveličavanjem: *To je jedno divno mjesto na obroncima Moslavačke gore. To je pravi grad. Imamo takvu uličnu rasvjetu da je u noći možete vidjeti iz aviona s deset hiljada metara visine. Pored parka sa stoljetnim kanadskim topolama je nogometno igralište s četiri velika reflektora. Cijevi vodovodne mreže su debele kao mali silosi. Dvije samoposluge kao dva super marketa, pošta za izložbu u muzeju, a nogostupi kao autoputi prvog reda. A na brežuljku smjestila se industrijska zona „Metal“. Ljudi pucaju od plemenitosti i dobrote. Svi hoće imati sve da ne mora jedan od drugoga tražiti. A u centru moja matična kazališna kuća s balkonima kao s ložama. (...) (isto: 19).*

Što se tiče glazbenih epizoda, likovi većinom kroz razgovor i pjevuše, zbog toga što su neki operni pjevači, a neki od sreće jer su zaljubljeni. Na kraju predstave svi likovi zajedno pjevaju, no za razliku od drugih tekstova, Banas u ovome tekstu u didaskalijama ne navodi o kojoj je pjesmi riječ.

6.2. *Nikada*

Premijerna izvedba predstave *Nikada* održana je 1992. godine. Izvela ju je Pučka scena Hrvatske čitaonice Hercegovac, također tri večeri zaredom.

Predstava broji trinaest likova, od kojih je osam muških, a pet ženskih. Može se reći da su imena pomalo egzotična. Imena Ambrozije, Uršula, Albins, Oton, Agata, Felicije i Izidor nisu imena koja se često mogu čuti na području Hercegovca. Likovi djece, točnije dva dječaka i jedna djevojčica nemaju imena – njihova imena saznajemo tek u predstavi (Ančica, Hrvoje i Ivan).

Radnja predstave odvija se za vrijeme Domovinskog rata u kuhinji jedne seoske kuće. Uzevši u obzir vrijeme nastanka predstave i njezino izvođenje, Banas je maksimalno povezoao temu sa svakodnevnom situacijom lokalne zajednice. Osim toga, ovu situaciju u lokalnoj sredini može se gledati kao situaciju općenito u cijeloj Hrvatskoj jer se u to vrijeme rat vodio u cijeloj zemlji.

Do izbijanja sukoba dolazi zbog promjene strane i prelaska pojedinaca u druge vojske. Osim što su se zbog toga uništavala prijateljstva, svađali susjedi, raspadale su se i obitelji, sve zbog različitih stajališta i viđenja trenutne situacije. Primjer je kada Florijan dođe kući u uniformi JNA:

Brate ti nisi više moj brat, ti si svinja izdajnička.; Izdajico roda svoga, ovo više nije tvoj dom. Nisam više tvoja majka. Van. Van iz ove kuće. Nikad više pred moje oči ne dolazi! NIKADA!!!! (Banas 2018: 30).

Društvena kritika iznosi se kada Albina govori da je ušla u gardu, ne zato da ide na front, već da ne mora platiti porez. Na to Uršula odgovara: (...) *Ova je gora od onih što su ušli HDZ ili HDS iz istih razloga, Neki su postali čak i predsjednici, a ne bi mogli biti ni predsjednici ŽPT-a, PTT-a ili DVD-a.* (isto: 31).

Likovi govore lokalnim dijalektom i razgovornim jezikom pa se tako mogu naći primjeri: *ubil, štagelj, španciraju, čul, bančiti, fukara..*

Prisutnost glazbe vidljiva je u pjesmama koje su čuju u pozadini, a to su pjesme *Kreni gardo, Oj, Kozaro, Oj vojvodo Sindeliću, Istrčale zagrebačke frajle, Hrvatski sokole, Oj ti vilo Velebita*. Osim glazbe, recitiraju se i stihovi Zlatka Tomičića iz pjesme *Hrvatska, ljubavi moja*. Banas je odabrao ovu pjesmu vjerojatno zbog toga što je to jedna od najpoznatijih domoljubnih pjesama, a može se reći da je postala drugom himnom onih koji više ne žive u Hrvatskoj. Savršeno se povezala s temom i završetkom predstave. Isto tako, Banas je ovom pjesmom želio probuditi domoljublje i u publici jer je ratno stanje vladalo u to vrijeme, ali također je znao da će publiku ta pjesma duboko emocionalno dirnuti.

Vraćanje narušenog mira događa se prelaskom sina iz JNA u hrvatske redove. Sinovi donose ranjenog Izidora, zeta iz obitelji koji je prešao na četničku stranu, kojemu su sati odbrojani. Njegova ga se supruga i djeca odriču i to na dan kada treba biti proglašena neovisnost Hrvatske. Na taj način dobro pobjeđuje zlo, lik koji je činio zlo biva kažnjen, a pouka se može izvući iz posljednjih replika predstave:

*Danas je dan, kada bi svi Hrvati morali biti prijatelji i prijateljski si stisnuti ruke. Zaboraviti sve iz prošlosti, srcem i dušom zajednički složno ljubiti grudu domovinsku. (...) I zato te nećemo izdati nikada. **Nikada, nikada, nikada, nikad!!!*** (isto: 38).

6.3. *Pucanj koji se ne čuje ili makar šta*

Ovu je predstavu pretpremijerno izvela Pučka scena Hrvatske čitaonice Hercegovac 1966. godine. Kao već gore analizirane predstave, i ova je izvedena tri večeri zaredom zbog zanimanja publike.

Predstava broji deset likova – šest muških i četiri ženska. Imena likova tipična su imena za Banasovo podneblje, pa tako imamo Antuna, Janu, Milkicu, Anđelinu, Matea (Matu), Nikolu, Renata, Josipa i Teu. Banas se poigrava imenima likova pa tako jednom od prosaca daje ime *Mateo Drpić zvani Dugo do koljena*, a Josipu, koji se također javio na oglas i u jednom je dijelu obučen kao žena, daje prezime Jazavac. Majka Jana misli da im je u dvorište, zbog izgleda, došla Josipa Lisac, no ipak je to Josip Jazavac. Ovakva imena u službi su komičnih elemenata u predstavi.

Radnja se odvija u dvorištu seoske obitelji. Janine kćeri stare su cure, odnosno usidjelice koje su ljubav odlučile naći listajući novinske oglase te očekuju svoje prosce. Njihov djed Antun također je stavio oglas u novine, ali kasnije saznajemo da on traži partnera za kartanje bele. Klasična tema pučkih komedija traženje je ljubavi za cijeli život. Tako je to tema i ove predstave. Ne postoji neki specifični zaplet ili sukob oko kojega se vrti cijela predstava. Minimalni sukobi vidljivi su između starih i mladih (majka prigovara kćerima) te vraćenje kćeri, odnosno sina iz Njemačke. Sve se vrlo brzo i jednostavno smiruje i vraća u red davanjem blagoslova za vjenčanje i prihvaćanjem sina koji je nekada bio kći. Također, primjer je to pobjede dobra nad zlom, odnosno opet je pobijedila ljubav.

Majka Jana tipičan je lik seoske vrijedne žene koja drži imanje na okupu, ali drži i red svojom strogoćom. Antun je lik tipičnog seoskog tvrdoglavog starijeg čovjeka koji želi uživati u svojoj starosti, ali također voli *gurati nos gdje mu nije mjesto*. Anđelina i Milkica kćeri su koje su naučile živjeti pomalo razuzdano, sve im je bilo dopušteno i nisu navikle raditi: *Jana: Već si tridesetpetu navršila, a da nisi nikad agaće oprala, jedan ručak skuhala (...)* (Banas 2018: 40).

Što se tiče glazbenih dionica, u predstavi se pjeva tri puta – na početku, u sredini i na kraju. Nažalost Banas u didaskalijama ne navodi o kojim pjesmama je riječ, ali za pjesmu usred predstave piše: *Josip: (Pjeva pjesmu po dogovoru s redateljem)* (isto: 54). Za posljednju pjesmu znamo samo da je hrvatska jer Tea kaže: *Želim da zajedno otpjevamo jednu hrvatsku pjesmu* (isto: 56). Ovim glazbenim elementima Banas obogaćuje radnju same predstave. Naglašavanje da Tea želi otpjevati s Anđelinom baš hrvatsku pjesmu u funkciji je veličanja hrvatskoga jezika

i same zemlje Hrvatske. Naime, na kraju predstave pojavljuje se Tea koja govori da je kći Šveđanina, ali majka joj je Hrvatica: *Ja sam Tea. Sretno dijete oca Šveđanina, ali kako mi je majka Hrvatica, dopustio mi je da idem u hrvatsku školu. Uvijek mi govori: Govori jezikom koji ti majka govori jer ne kaže se zaludu materinji jezik. (...) Iako sam 12 sati u Hrvatskoj, osjećam da me ona grli i miluje. Trave me pozdravljaju, lišće dodiruje. Sretno sam dijete oca Šveđanina, ali sam rođena iz utrobe majke ove zemlje i ta pupčana vrpca me dovela da vidim Zagreb i Moslavačku goru. (...) Hvala što ste me na svijet donijeli, što mogu gledati sunce, ptice, nebo osuto zvijezdama i što sam Hrvatica* (isto: 55). Ovaj sentimentalni izraz također je u funkciji veličanja hrvatskih korijena i hrvatskoga jezika, ali i poticanja publike na razmišljanje o vlastitu identitetu, što je didaktičan element predstave – kamo god otišli, uvijek se treba ponositi svojom zemljom i jezikom.

Spomenuvši sentimentalne elemente, u ovoj su predstavi česti izljevi ljubavi između kćeri i prosaca i govorenje velikih riječi: *Julijan: Ako se Anđelina odluči za mene, sijat će joj tri sunca nebeska; Anđelina: Raskuštrat ću vam brkove na morskim valovima, a vaše će ruke mazati moja leđa maslinovim uljem; Milkica: Majko, to je pucanj koji se ne čuje, je li tako, moj dragi tatiću-matiću?* (isto: 47, 48, 54). Banas ih koristi u svrhu komičnih trenutaka u predstavi.

Nadalje, sentimentalnost je vidljiva i u situaciji kada majka Jana pada u nesvijest od šoka jer je njezina kći Renata, koja je živjela u Njemačkoj, otišla na operaciju i postala muško. Iako je predstava izvedena 1996. godine, Banas je već tada uputio društvenu kritiku o temi koja danas vlada, a to je promjena spola: *Jana: O, moj sveti Bože, pisat ću u Sorbonu, Hjuston, Njujork, London, da li u toj medicini nemaju pametnijeg psola. Ne mogu pronaći lijek protiv raka, side, ali od rupe napraviti mlatilo, to mogu.* (isto: 52). Također, prikazao je to i prerusavanjem Josipa u žensku osobu: *Josip: (ulazi, našminkan kao žena, ima na glavi kapu s antenama i mašnicama, širokim šarenim hlačama)* (isto: 49). Iako je tako odjeven i našminkan, Josip tvrdi da je muškarac. Jedino što se može zaključiti jest da se htio svidjeti Antunu kako bi ga Antun prihvatio zbog oglasa. Naime, Antun je napisao da nije važan spol partnera za kartanje.

Likovi govore lokalnim dijalektom s čestim korištenjem riječi razgovornoga jezika, tako imamo primjere poput *šlajer, cucak, krenusti rakiju za kuraž, gelipter, ko, rintati, buksa, birtija, dovatit, zavitlavati, ćaća*. U ovoj predstavi likovi mnogo ne psuju i ne koriste vulgarizme. Od primjera se mogu pronaći samo *zajebancija* te *čekrk, mlatilo* i *rupa* (muško i žensko spolovilo). Navedenim elementima Banas pokušava publici približiti situaciju na sceni.

Na kraju ove analize, valjalo bi spomenuti dio o liku koji se pojavljuje na samom kraju predstave, a to je Tea. Već je bilo govora o funkciji njezina lika pri isticanju i veličanju hrvatskoga identiteta. Iako, ako se izuzme ta funkcija, predstava bi mogla najnormalnije funkcionirati i bez tog lika. Postavlja se pitanje zašto ju je Banas uopće uveo. Odgovor se može naći u činjenici da, što spominje i Iveković (2019), Banas piše testove predstava za lokalno amatersko kazalište. Uzevši to u obzir, Banas je napisao predstavu s onoliko likova koliko mu je na raspolaganju glumaca u Pučkoj sceni. I zbog toga tek na kraju uvodi Teu kako bi svi glumci mogli sudjelovati u izvedbi predstave, a usput, lik izvršava veoma važnu funkciju povezanu s didaktičnošću, ali i onime što Dani hrvatskog pučkog teatra zagovaraju, a to je njegovanje hrvatske riječi, kulture, jezika i tradicije.

6.4. *Pa to je užas*

Predstava pod nazivom *Pa to je užas* premijerno je izvedena 1999. godine u Hercegovcu, a izvela ju je Pučka scena Hrvatske čitaonice Hercegovac.

Predstava broji devet likova i to pet ženskih i četiri muška. Imena likova odgovaraju čestim imenima na području Hercegovca i Ladislava. Tako imamo Branka i Branku, Vinka, Terezu, Petra i Pavla te Lilu i Milu čija se imena rimuju, a to smo već spomenuli u jednoj analizi predstave da se Banas ponekad voli poigrati imenima likova na taj način jer je publici lakše tako zapamtiti imena likova.

Radnja se odvija u zapuštenoj školi u selu Kopneni Otok. Stanovnici sela uvježbavaju nastup za dolazak nove učiteljice. Naime, u selu živi samo nekoliko stanovnika i dvije djevojčice koje trebaju ići u školu. Banas temom upućuje na probleme s kojima se susreću mala izolirana sela, ali i male područne škole. Nažalost, svakodnevica je to sve više sela i škola u cijeloj zemlji. Samim time prožima se pojedinačno i opće. Banas je bio vrlo dobro upućen u probleme školstva jer je i sam bio nastavnik u školi. Banas cijelom ovom predstavom šalje kritiku da se u školstvo, ali i u same škole ne ulaže dovoljno. U predstavi možemo naći pregršt primjera. Prvi je to da se matična škola nalazi pedeset kilometar od ove područne i financijski se ne isplati svaki dan autobusom dolaziti samo po dvije učenice, jeftinije je platiti učiteljicu. Nadalje, seljani po svaku cijenu žele zadržati učiteljicu, što zbog tih dviju učenica, što zbog sebe jer ni oni nemaju završenu osnovnu školu pa su htjeli krenuti s večernjom školom. Uvjeti rada vrlo su loši, a učiteljici nije osiguran smještaj već treba živjeti u školi:

Vinko: Uredili smo Vam i obnovili kupatilo. Petar je čak kupio kantu za zalijevanje kada je prodao prasce i poklonio za Vaše kupatilo, tako da se možete i tuširati. Nova plastična kaca, ko ispod čekića. Povučete za ovu špagu i tuširanje može početi.

Branka: Pa tu nema ni vodovoda. Otkud mi voda za utširanje i kupanje?

Vinko: Mislili smo mi i o tome. Dovezo sam ja moj rakijski kotao i kada god želite toplu vodu, ja sam Vam na raspolaganju da je zagrijem i napravim Vam kupku.

(...)

Branka: Pa, pa to je užas. (...) a gdje je WC?

Petar: Malo mi je neugodno, ali ja sam bio zadužen za WC. Wc je poljski, odmah preko dvorišta. Ali potpuno je novi. (...) a na vratima čak izrezao i srce. Na dasku za sjedanje sam Vam pribio stiropor da Vam bude toplije (...) (Banas 2018: 61).

Uza sve ovo, još su joj, zbog divljih svinja koje noću lutaju po dvorištu škole, poklonili priručni WC, odnosno nonu. Osim društvene kritičnosti, ovo je i društvena satira. No, seljani su uistinu ponosni što su učiteljici sami osigurali sve što su najbolje mogli i znali, samo kako bi je zadržali. Nadalje, u selo dolazi i novi učitelj koji treba raditi s učiteljicom Brankom. Iz njihova pregovaranja oko rasporeda, vidljiva je Banasova sljedeća kritika školstva, a to je dobivanje diploma:

Branko: Diplomirao sam u Prijedoru na učiteljskoj školi. Kako imam smisla za cimermaniju, dekanu sam sazio kuću i napravil krovište, naravno zabadava, i odmah mi je dal diplomu učitelja tehničke kulture, a kad sam mu upeljal struju, naravno besplatno, dobil sam i diplomu učitelja fizike. Kada sam mu izračunal koliko bi to koštalo da je plaćal majstore, dal mi je diplomu učitelja matematike. I to nije sve, jedne zime sam mu napravil u planinama 100 metara drva i tako sam dobro upoznal zemljopisne predjele oko Prijedora da mi je mam dal i diplomu učitelja zemljopisa. A hrvatski mi je urođen kao i glazba, jer moja prababa je svirala samicu najbolje u selu. Tako da bi ja predavao hrvatski, glazbenu kulturu i slikarstvo.

Branka: To ne dolazi u obzir. Ja sam diplomirala u Banja Luci, a to je ipak nešto drugo nego diplomirati u Prijedoru. Kako sam bila iz siromašne obitelji, morala sam se sam školovati i zaposlila sam se kao pjevačica u otmjenom lokalu ŠEDRVAN. Kada je dekan čuo kako pjevam, odmah sam dobila zvanje učiteljice glazbene kulture, a kada sam nabacila parfem miris pokošenog sijena i kada me je dodekan ponjušio, drugi dan sam odmah dobila diplomu učiteljice biologije, sa specijalizacijom biljnoga svijeta. A slikarstvo mi oduvijek leži, jer sam

kao pjevačica barem pedeset puta promijenila boju kose. Hrvatski Vam dragi kolega ne mogu prepustiti, jer Vi jako falš govorite. (...) (isto: 69).

Sljedeća je kritika također upućena školstvu: *Vi kolega obrišite ploču, da to ne moraju učenice raditi, jer moramo biti u trendu s novim ustrojem školstva. Učitelji trebaju sve napraviti, a zatim lijepo zamoliti djecu, ako žele da navrate u školu i tu provedu neko vrijeme. (isto: 69).* Iako je predstava nastala 1999. godine, vidljivo je da su i tada postojali veliki problemi u školstvu koji su se do danas proširili i ojačali.

Banas se dotiče još jednog svakodnevnog problema „malih“ ljudi, a to je odlazak u inozemstvo zbog posla. Ujedno je to još jedna u nizu društvenih kritika u ovoj predstavi.

Tereza: Svi naši mještani su u Njemačkoj i vidite kakve su kuće sagradili. Ne zna se koja je ljepša od koje. Al, što to vrijedi. Dođu za Božić i Uskrs i onda selo oživi. Djeca im govore samo njemački. Nikolina, Petrova i Vinkova žena isto otišle. Beru tamo šparoge i paradajze po ljetu, po zimi peru suđe po birtijama. Donesu maraka kad dođu, opet odu i sve je to ništa. (...) (isto: 66).

Kada je učiteljica Branka upitala učenicu Milu da opiše svoje selo i ljude, ona je odgovorila: *(...) U njemu ima lijepih kuća, ali što to vrijedi kada su svi u Njemačkoj. Priroda je prekrasna jer je ona pametnija od ljudi. Volim svoje selo. (...) Ljudi iz mojeg sela su jako bogati, ali su ostavili svoje selo i rade u tuđini. Ovamo samo dođu za velike svetke. Svi imaju velike automobile, ali loše govore hrvatski, njihova djeca više nisu Hrvati, nego male Švabe. Meni je to žao. (...) (isto: 71).*

Osim društvene kritike koju Banas upućuje, iz ovoga se može izvući i pouka da novac i materijalne stvari ne vrijede ništa ako se zbog njih rapadaju i razdvajaju obitelji i uništavaju čitave zajednice. Situacija na sceni smiruje se kada učitelji postižu dogovor, ali i odlučuju ostati i pomoći stanovnicima sela, što je dokaz da je dobro opet pobijedilo.

Osim temom i društvenom kritikom, s kojom se može poistovijetiti lokalna publika, Banas uvodi lokalni dijalekt i razgovorni jezik u replike likova. Neki su od primjera *đes nabavjo, mećemo, velko, apšisalo, učiteljka, kapjela, maher, štimati, nalokao, šonjo, flundra, odsječ, maknit, zriktala, oće, ošo, luftiguz, sazidal, napravil, upeljal, mam (odmah), birtija...*

6.5. *More bit'*

Predstavu *More bit'* premijerno je izvela Pučka scena Hrvatske čitaonice Hercegovac 2001. Ova je predstava također izvedena tri večeri zaredom zbog velikog zanimanja publike.

Predstava broji devet likova, četiri muška i pet ženskih. Banas svojim muškim likovima iz jedne obitelji daje imena Gašpar, Melkior i Baltazar, aludirajući na tri kralja. To je seoska obitelj koja drži do tradicije. Druga je obitelj gospodska, a imena su djece modernija i suvremenija – Hinko, Štefy i Hilda.

Sukladno opisu likova i obitelji, lako se može zaključiti da će do zapleta i sukoba u predstavi doći zbog različitosti između tradicionalnog i modernog, a taj se sukob događa između susjeda. Scena je podijeljena ogradom – u jednom dvorištu živi seoska obitelj koja drži do tradicionalnih vrijednosti poput obiteljskog okupljanja i pripremanja bogatog ručka, narodne nošnje i „svetašnjih oprava“, dok je s druge strane ograde gospodska obitelj, koja se iz grada u Njemačkoj doselila na selo te se oni drže „visoko“, nose svojeg pekinezara u košari, dotjeruju se itd. Postoji velika netrpeljivost među njima i stalno se svađaju i pregovaraju. Kao što je Nikčević (2014) spomenula, svađa između susjeda česta je tema iz svakodnevnog života, a smatra se velikim problemom likova. Cijela se radnja vrti oko svađe i, može se reći, netrpeljivosti. Seoska obitelj za gospodsku misli da su umišljeni i da se prenemažu: *Magdalena: (...) Neće se meni europski prvaci istovarivat u mojem dvorištu, i barem neću morati gledati one njezine euro kretene. Cucki još i dobro izgledaju, kakva su joj djeca. Jedino se ona mrcina još dobro drži. I može, jer je malo u kupkama, pa malo u sauni, krema protiv bora oko očiju, krema protiv bora oko ustiju, operacija nosa, natezanje kože, napumpa sise i u život, i ta će meni dizati tlak...* (Banas 2018: 75); (...) *naročito kada ih naslika ovaj nadrogirani Švabo* (isto: 78). Gospodska obitelj seosku obitelj smatra prostim i bezveznim seljacima: *O svinjo seljačka(...); I za te budale sam ja oblačila najskuplju haljinu.* (isto: 84), *Gdje bi ovi primitivci imali tako školovane sinove?* (isto: 77). No, to vrijedi samo za roditelje. Naime, dvojica sinova seoske obitelji na obiteljski su ručak pozvali svoje nove djevojke, a kći Lucija svojega dečka. Ispada da su buduće snahe i zet zapravo djeca iz susjedne gospodske obitelji.

Nakon što roditelji saznaju, ponovno dolazi do svađe, ali uspijevaju se dogovoriti da će imati zajednički ručak, ali svatko u svojem dvorištu: *Melkior: Dakle, nedvojbeno je utvrđeno da će na današnji dan biti održan zajednički ručak za vrijeme kojeg suprotne strane neće narušavati teritorij koji je gruntovno vlasništvo svake stranke ponaosob kako je već zakonski utvrđeno. Verbalni delikti su isključeni te će se u atmosferi dobrosusjedski odnosa odvijati*

rasprava na temu: *Bračna zajednica-temelj suvremenog društva*. (isto: 87). Magdalena, majka iz seoske obitelji, obznanjuje da su joj izgorjele guske i da neće biti ništa od ručka, ali Biserka ih sve poziva na ručak u Šumsku vilu, na neutralan teritorij, kako bi razgovarali o predstojećim vjenčanjima. Ovo je primjer smirivanja situacije, odnosno vraćanja narušenog mira u zajednicu.

Pobjeda dobra nad zlim jasno je prikazana u ovoj predstavi. Ljubav je pobijedila i smirila svađu između susjeda, koji postaju nova zajednica, odnosno nova obitelj. Također, to je i pouka predstave – ljubav pobjeđuje sve.

Elementi sentimentalnosti vidljivi su kada Magdalena sažalijeva samu sebe i počinje plakati. Tada Gašpar govori sljedeće: *I šta, ti bi htjela da ja na našu tridesetgodišnjicu braka upalim traktor i vodim te na parenje u zapadnu Europu. Mi smo Balkan, draga moja Magdalena, časna smo obitelj. Napunila si tu svoju balkansku glavu ovim serijama na televiziji gdje se pari svako sa svakim. Puna ti je glava bedastoća. Crklo nam je tele dok si ti gledala Labirint strasti, eksplodirao bojler dok si plakala s Otimačicom, u zadnje vrijeme ne kuvaš ručak, već sjediš u pred televizorom i buljiš u ekran. Za koji dan ćemo govoriti u kući španjolski, a ne hrvatski. Već nam se i telci zovu Rivas, Amparo, Markus, Bonita, Eduard, Patricijo...* (isto: 76–77).

Banas ovime iznosi blagu društvenu kritiku kako ljudi sve više vremena provode gledajući televiziju, dok im život prolazi. Osim toga, naglašava i to da filmovi i serije zaluduju ljude i mijenjaju im način razmišljanja.

Elementi komike postižu se govorom likova koji ponekad iskrive riječi, pa tako Gašpar i Magdalena za susjedine pse kažu: *Ima ih svih vrsta od laboratora do eksterijera (...)* *I to nije sve, pored tolikih cucaka još nanaša jednog pekmezera u košari*. (isto: 74), (...) *ali će ih pojesti Biserkini interijeri*. (isto: 79). Gašpar se ne služi dobro baš ni političkim i pravnim rječnikom pa za tajkuna kaže *tajfun*, a za kamen međaš kaže *kamen temeljac*. Osim kao komični elementi, ovakav govor služi kako bi na neki način okarakterizirao likove. Gašpar i Magdalena ljudi su sa sela koji se ne razumiju najbolje u moderne, suvremene pojave, pa samim time nemaju dovoljno širok vokabular koji se odnosi na moderni svijet. Nadalje, Gašpar želi da im kći Lucija otpjeva pjesmu „od Sijeverine“, a ne Severine zato što tvrdi: *Ja sam ijekavac, a ne ekavac i ona je za mene Sijeverina*. (isto: 83).

Spomenuvši govor likova, treba napomenuti da likovi koriste lokalni dijalekt i razgovorni jezik. Primjeri su lokalnog dijalekta riječi poput *kupil, mogel, kupt, moral, sazido, počel, more bit, ušvordana, za menom, divant* itd. Primjeri razgovornog jezika jesu *cugnuti*,

buljiš, kul, gala, faks, cucki, džukele... Da govor lika karakterizira sam lik možemo zaključiti po govoru Melkiora, sina iz seoske obitelji, koji je odvjetnik. Svojim je poslom toliko zaokupljen da je počeo govoriti „odvjetnički“ i u normalnom neobaveznom razgovoru: *Dragi moji roditelji, sukladno ustavnim promjenama i Zakonu o odnosima u obitelji, na ovom prvom ročištu, u nazočnosti svjedoka, mojeg brata Baltazara, zarez, čestitam vam trideset godina bračne zajednice. Točka. Imajući u vidu sve olakotne okolnosti, zarez, kako ste stupili u bračnu zajednicu pa do danas, zarez, oslobođeni ste svake krivnje, točka 2, članak 1. te možete u budućnosti živjeti pod istim krovom dok vas smrt ne rastavi. Točka.* (isto: 80).

Likovi također koriste vulgarnizme i psovke, pa tako imamo primjere kao: *u jebote, pizdarija, nemoj zajebavat, jebem ti.*

Prisutnost glazbe zastupljena je i u ovoj predstavi. Likovi pjevaju dva puta. Prvi put Lucija pjeva sama *Daj da biram*, i to na nagovor oca koji želi čuti njezino pjevanje jer je upisala Glazbenu akademiju. Na kraju predstave pjevanju se pridružuje i Hilda te pjevaju *Duša od papira*. *Daj da biram* i *Duša od papira* zabavne su domaće pjesme koje se uvode u predstavu te to čini razliku u usporedbi s dosadašnjim tradicijskim pjesmama. Moguće je da je Banas odabrao baš ove pjesme jer su bile na vrhuncu popularnosti (i jedna i druga objavljene su 1999. godine). Isto tako, *Daj da biram* može se uklopiti u situaciju s ljubavnim parovima, u kojoj se roditelji ne slažu s izborom partnera svoje djece.

Osim govorom i relevantnim temama, Banas predstavu približava publici uvođenjem svima poznatih lokacija, emisija i novina. Spominje *Jutarnji list*, već navedene serije *Labirint strasti* i *Otimačica* te Šumsku vilu (restoran u Maloj Pisanici, mjestu u okolici Hercegovca i Ladislava), u koju svi zajedno idu ručati.

6.6. *Udat ću se kad' budem kreditno sposobna*

Predstava *Udat ću se kad' budem kreditno sposobna* premjerno je izvedena u Ladislavu 2013. godine, a izvelo ju je Ladislavsko amatersko kazalište Danjgube.

Predstava broji čak trinaest likova, šest ženskih i sedam muških. Banas si je u ovoj predstavi uistinu dao oduška sa smišljanjem imena likova. Iena likova su u potpunosti, može se reći, neprirodna: Mica Vorkapić, Čaćimir Pužić, Georgina Barbetić, Nosimir Gizdić, Fergusonka Brazdić, Mucimir Potencić, Zetorka Livadić, Klimavko Klimaksić, Perunika Cmizdrić, Tulipanko Kurtić, Zambulka Purić, Srećko Balavurdić i Teo Šmrkljić. Na taj je način

želio opisati osobe, ali izazvati smijeh kod publike. Srećko Balavurdić i Teo Šmrkljić dječaci su koji još idu u osnovnu školu, ali u Udrugu su došli vidjeti buduće žene svojeg djeda i brata. S obzirom na to da su mladi, tako su dobili i imena Balavurdić i Šmrkljić. Žene iz Udruge dobile su vrlo vjerojatno po tome, kako kaže jedna od njih: *Pa meni to izgleda kao kupoprodajni ugovor kao da smo traktor, kuća, livada, auto ili krava...* (Banas 2018: 96). Nosimir ima velik nos, Mucimir Potencić je impotentan, Perunika Cmizdrić stalno cmizdri, a Čedomir Pužić je varao ljude prodajući im kućice, ali puževe.

Mjesto radnje prostorija je Udruge kreditno nesposobnih udavača u Ladislavu. Ovim mjestom radnje Banas pokušava približiti publici situaciju na pozornici.

Radnja predstave vrti se oko nalaženja kreditno sposobnih muškaraca koji će oženiti kreditno nesposobne žene. Muškarci se trebaju javiti na oglas, doći na sastanak i potpisati ugovor o vjenčanju. U ugovoru piše da, ako odustanu od vjenčanja, moraju platiti odštetu sto tisuća eura. Ovo je ujedno i Banasova društvena kritika. Ljudi previše misle na novac i materijalne stvari, čak u jednom trenutku Mica govori: *Zetorka je u pravu, danas jedino možeš uspjeti u životu, ako živiš pod parolom „Prevari i zgazi bližnjeg svoga“*. (isto: 95).

Međutim, kao što je i običaj u pučkim komedijama, dobro uvijek pobjeđuje, a u ovom slučaju sve su udavače našle svoje ženike te idu na kolektivno vjenčanje. Banas kroz glas likova ponovno donosi pouku: *E dečeci moji, nemojte vi misliti o novcima, recesiji i kreditima, nego o ljubavi. I vi cure i dečki, dok ste mladi, grlite se mazite, volite se, ljubite se, ženite se, udajte se, ali budite pametni. Nemojte čekati kao ja koja se udaje kao stara baba, jer će vas pitati starost gdje je bila mladost*. (isto: 107).

I ova predstava, kao i mnoge druge Banasove, počinje uvodnom pjesmom – *Duvegije gdje ste, da ste*. Ovu je pjesmu Banas odabrao jer se dobro uklapa u temu predstave, žene se žele udati. Predstava i završava pjesmom i to prilagođenim stihovima pjesme *Ljubav je bol na srcu mom*, a izgleda ovako:

Kredit nas veže i spaja, samo kredit.

Lopuže dobro nam žive, samo lopuže.

Kredit je bol, narode moj pred nama prazan je stol.

Kredit je bol, narode moj, tko ne shvaća taj je vol.

Život je jad, što ćemo sad?

Svuda je sveopća glad... (isto: 107).

Ovako prilagođena pjesma izvrsno sažima temu predstave, ali i izaziva smijeh kod publike.

Što se tiče jezika, po običaju, likovi govore lokalnim dijalektom i razgovornim jezikom kako bi se stvorila autentičnost situacije, približilo se publici, ali i postigla komičnost. Neki od primjera su: *žent, bajbukana, mort, el, nešt, sest, jesem, papjerne stvari, buš, potpisal, sreten, očale, pakjerati, Avstralija, gabula...*

6.7. *Od glamura do umirovljenih momaka i cura*

Ova je predstava premijerno izvedena u Ladislavu, a izvelo ju je Ladislavsko amatersko kazalište Danjube 2014. godine.

Predstava broji deset likova, pet muških i pet ženskih. Banas svojim likovima daje strana imena, neuobičajena za područje Hercegovca i Ladislava, tako imamo Iskru, Deboru, Nensi, Teofila, Vitomira i Alfreda. Osim toga, utvrdili smo da se autor voli poigravati imenima likova, pa tako nije iznimka ni ova predstava – snimatelja i novinara naziva gospodin Blic, a njegova pomoćnika Vitomir Reflektorić. Navedenim Banas unosi komične elemente u predstavu.

Radnja se odvija u Domu umirovljenika Ladislav. Umirovljenici su, odnosno umirovljenice, u iščekivanju snimatelja i fotografa koji će ih intrevjuirati i slikati za časopis *Afridota*.

Banas kao i u većini predstava i ovu predstavu započinje uvodnom pjesmom. U ovom slučaju umirovljenice pjevaju pjesmu *Sliku tvoju ljubim* Tome Zdravkovića. Ovu pjesmu uvrštava u svoju predstavu najvjerojatnije zbog toga jer su ženski likovi u iščekivanju fotografiranja za časopis pa je ta pjesma povezana s fotografijama. S obzirom na to da se jedna od umirovljenica predstavlja kao pjevačica, opravdano je očekivati da će barem još jednom u predstavu Banas uvrstiti pjevanje. Tako umirovljena pjevačica pjeva tradicijsku pjesmu iz Bereka, sela u okolini Hercegovca i Ladislava, *Sunce žarko*. Osim glazbenih dionica, Banas umeće i čitanje poezije. Naime, jedna od umirovljenica je pjesnikinja pa je gospodin Blic u intervjuu zamoli da pročita pjesmu. Ona navodi da je u poznim godinama počela pisati socijalno-satiričnu poeziju. Pjesma koju čita prilagođena je verzija pjesme *Moj dom* Silvija Strahimira Kranjčevića:

UMIROVLJENIČKA TUGA

*Mi mirovinu imamo, u šupljem džepu je nosimo,
i s njom sprdnju nosimo i gutamo svoju bol,*

*gdje da suze sakrijemo, uzalud pravdu prosimo,
jer uvijek nas prevesla neki bezosjećajni vol.*

*Lopovi svuda koračaju i po našem srcu gaze,
tvrde brazde zaorao je seljački plug,
dvadeset penzija uzeli sirotinji
i ne pada im na pamet penzionerima vratiti dug. (Banas 2018: 118).*

Banas vrlo često na neki način uspije uklopiti u predstavu veličanje Hrvatske i hrvatskog jezika, pa makar i samo aludirajući na Kranjčevićevu domoljubnu pjesmu. Osim toga, ovo je iskoristio i kao društvenu kritiku kako bi se obratila pozornost na umirovljenike i problem s malim mirovinama. Ujedno, to je i šira simbolika koja se ne odnosi samo na lokalno područje, nego i na cijelu Hrvatsku. Dvije umirovljenice potihom priznaju snimatelju da su u lažnim mirovinama „preko veze“, ali ne žele da o tome sazna javnost. Ovo je još jedan problem društva na koji Banas upućuje. Također je kao društvenu kritiku, ali i satiru iskoristio spominjanje tada aktualnih političara poput ministra financija Linića, „odmilja“ u predstavi zvanog Lino, ministrice Opačić, koju u predstavi tobože nazivaju ministrica Lopovčić, ali zastupnicu u Europskom parlamentu, Ingrid Antičević, za koju kažu da se zove Antica Čević, a spomenuta je u kontekstu nekompetentnosti u govorenju na engleskome jeziku. Nadalje, spominje se i neki doktor Postojić, aludirajući na ministra zdravstva Rajka Ostojića. Osim društvene kritike, pa čak i satire, Banas ove elemente uvodi i zbog približavanja situacije na sceni publici.

Spomenuvši približavanje publici, Banas i u ovoj predstavi to čini već spomenutom tradicijskom pjesmom, samim mjestom radnje, obraćanjem policajke Ladislavcima koja na pozornicu dolazi iz publike, ali i spominjanjem lokalne radio stanice *Krugoval Garešnica*. Osim toga, lokalni dijalekt, razgovorni jezik, ali i vulgarizmi i psovke vrlo su bitni za postizanje autentičnosti i približavanje publici te stvaranja svakodnevnih situacija. Tako i u ovoj predstavi imamo primjere poput *reko, izabro, sliko, piso, kruva, ušarenla, obljept, možeš se fućkat, idi u vražju mater, nitko me ne šljivi dva posto, fukara, jebo te, zajebant...*

Što se tiče odstupanja od idealnog poretka, red narušava upravo lik policajke koja govori da je došla uvesti red u dom. Svojom strogoćom i glumljenjem vlasti svima ide na živce, unosi nemir i svađe. Nakon razgovora s ravnateljicom doma, policajka Nensi ispričava se svima i svi prihvaćaju njezinu ispriku, ali prihvaćaju i nju u svoj dom. Tim je činom vraćen narušeni red, a dobro je opet pobijedilo jer se lik pokajao.

Na kraju predstave likovi iznose svoju umirovljenu poruku koja glasi:

*CIJELI ŽIVOT BUDITE LJUBAV I DOBROTA,
IMAJTE PLEMENITO SRCE DJETETA
I KAD VAM DOĐE GODINA STOTA.*

To je ujedno i pouka predstave, odnosno didaktični element, koji je neizostavan u Banasovim predstavama, a kao što je i vidljivo, vrlo je često izrečen naglas, kako publika ne bi imala nedoumice u vezi s poukom.

6.8. *Missica Liza s laktofriza*

Predstava *Missica Liza s laktofriza* premijerno je izvedena u Ladislavu 2015. godine, a izvelo ju je Ladislavsko amatersko kazalište Danjgube.

Mjesto je radnje pred gostionicom Kod missice Lize u selu Donji Drač. Sve se priprema za doček župana Uzetića koji će svečano otvoriti gostionicu koja se nalazi pokraj laktofriza. Zbog gostionice laktofriz se treba premjestiti na drugi kraj sela, a seljani se bune.

U predstavi se pojavljuje trinaest likova, osam ženskih i pet muških. Imena su likova Liza, Cica, Livija, Doklea, Samanta, Eugena, Đuro – John, Agaton, Higiton, Toma, Uzetić, Ema i Tea. Banas se i u ovoj predstavi poigrava imenima likova, pa se tako ime Liza rimuje se s laktofriza, a župan se preziva Uzetić jer samo „uzima“, a ne daje: *Samanta: Baš ima odgovarajuće prezime naš župan, a uzela ga je i moja sestra kad se za njega udavala. Uzetić, već samo prezime govori da je taj navikao uzimati, a ne davati.* (Banas 2018: 134). Ovo je, također, i primjer društvene kritičnosti i prožimanja pojedinačnog i općeg. Lokalni župan, političar, samo uzima novac, ali ga ne daje, što se može odnositi na političare općenito.

Đuro u jednom trenutku od Lize traži da ga zove Đon, a ne Đuro jer mu Đuro zvuči seljački: *Đuro: Ako nas dvoje sklopimo posao, više me nećete zvati Đuro, nego Đon. To Đuro je tako seljački, a ja sam ipak predsjednik mjesnog odbora, a možda i ulagač u vaš turistički kompleks.* (isto: 128). Banas ovdje namjerno piše Đon, a ne Džon. U dijelu predstave kada Đuro i Liza saznaju da na Đurinoj deviznoj knjižici ima samo deset eura (njegova žena je ostatak prebacila na svoj račun kada je bio u bolnici), Đuro izgovara: *Izgleda da sam ja i đon i cipela i čizma gospođice Lizo.* (isto: 132).

I ova predstava započinje glazbom, no za razliku od ostalih predstava, u kojima imamo zavičajne pjesme, harmoniku ili tamburicu, ovoga se puta neka narodnjačka glazba pušta preko kazetofona. Banas se vjerojntano odlučio za ovu vrstu glazbe zbog toga što je u tim godinama rasla njezina popularnost.

Radnja predstave vrti se oko priprema za doček župana Uzetića, pobune seljana zbog premještanja laktofriza te raznih afera i spletki kako bi likovi došli do svojega cilja. Kroz razgovor missice Lize i njezine sestre Cice saznajemo da su u Njemačkoj otrovale svoje stare muževe i uzele im novac i imovinu. Liza planira obrlatiti župana kako bi odobrio premještanje laktofriza na drugu stranu sela i proveo struju i kanalizaciju kroz njihov kompleks. Isto tako, saznajemo da Liza predlaže Cici da se uda za Agatona, maturanta koji ima poveću svotu novca na štednoj knjižici, a kada on potpiše kod matičara, pola je njegove imovine njezino. Iz ovoga možemo zaključiti da se kroz predstavu proteže tema novca, vječitog problema likova predstavnika „malih ljudi“. Uz to, pobuna seljana u vezi s premještanjem laktofriza, također je lokalno relevantna tema jer takvih problema nemaju ljudi iz gradskih sredina ili ljudi na višim položajima.

Likovi u predstavi okarakterizirani su govorom i ponašanjem. Liza i Cica misle samo na novac. Već je spomenuto da su muževe u Njemačkoj otrovale i uzele im imovinu. Sada Liza želi obrlatiti župana kako bi pristao pomoći joj u ostvarenju ciljeva povezanim s njezinim turističkim kompleksom. Odlučuje se čak i na prijetnje i ucjene – posjeduje slike na kojima su ona i župan u jednom hotelu. Sa Đurom dogovara poslovno-partnersku suradnju samo ako bi on uložio sto tisuća eura u njezin turistički kompleks:

Liza: Ako vi doista možete uložiti sto tisuća eura, svi oblici partnerstva dolaze u obzir.

Đuro: Neka vas ne brine što sam ja u poodmaklim godinama, ali medicina čini čuda i ja ću sigurno kao vaš partner zadovoljiti sve vaše potrebe.

Liza: Samo vi prebacite eure na moj žiro račun i ja ću biti zadovoljna s našim partnerskim odnosom. (isto: 128).

Dakle, Liza i Cica predstavljaju lakomost i nezasićenost, predstavljaju ljude koji ne biraju sredstva da bi postigli svoj cilj, bez obzira na moralne ili druge prepreke. Župan Uzetić također predstavlja moćnike koji mogu činiti što žele (župan je promijenio već četiri supruge, ima ljubavne afere...).

Cica pristaje na Lizin plan da zaprosi Agatona zbog novca, ali kad sazna da novac može uzimati tek kad upiše fakultet, i to samo tri tisuće eura godišnje, odustaje od zaruka:

Cica: Kod mene je uvijek na prvom mjestu bio novac, a sve ostalo su mi sporedne stvari. Nemaš love, nema ni ženidbe. (isto: 130).

Likovi Higitona i Livije razlikuju se. Higiton je dečko sa sela, a Livija je županova kći, koja je moderno obučena i vozi moderan auto. Higiton je svjestan te razlike:

Livija: Fora bi bilo da se mi zaručimo.

Higiton: Jesi li ti normalna? Ti si županova kćer, a ja sin seljaka. Tvoj stari bi me ubio. (isto: 126).

Zbog razlika između tradicionalnog i modernog i u ovoj predstavi dolazi da sukoba – verbalno se sukobljavaju Livija, predstavница modernog, te Doklea i Samanta, Higitonova baka i majka koje su predstavnice tradicionalnog:

Doklea: Higitone, tko je ta drogerašica? Tvoja mater i ja umiremo od briga kako ćemo vam omogućiti daljnje školovanje, ati se vozaš s ovom drogerašicom.

Higiton: Joj, bako, nemoj govoriti takve gluposti. Ovo je Livija, županova kćer. Kakva drogerašica, tako se oblače sve moderne cure u gradu. Ona je moja djevojka i mi ćemo se zaručiti.

Doklea: Taman da je i kćer premijera Milanovića, ta u našu kuću neće ulaziti sve dok ne počne izgledati kao normalno ovozemaljsko biće, a ne kao da je stigla s druge planete.

Samanta: Ti i brat ste totalno poludjeli. (...)

Livija: Vi ste gospođo jedna staromodna i zaostala seljanka. Higiton i ja smo punoljetni i mi ćemo donositi odluke, a ne vi. Ne živimo više u pretpotopno doba, pa ćete vi upravljati našim životima. (isto: 130–131).

Primjer sentimentalnog elementa ili pretjerane sentimentalnosti možemo naći u situaciji kada se Agaton i Cica dogovaraju da će se zaručiti. Oni tada viču i vrište od uzbuđenja:

Liza: Što se ovdje događa, što vrištite kao da je pala atomska bomba?“

Agaton: Vaša sestra se udaje za mene, pa od sreće vrištimo! (isto: 127).

Banas unosi razne elemente kojima predstavu približava publici. Neki su od primjera kotlovi za pečenje rakije u kojima se grije voda za tuširanje posjetitelja kompleksa, spominjanje *Bjelovarskog lista* – regionalnog tjednika, Gudovačkog sajma – najvećeg i najpoznatijeg sajma u regiji, kirurge bjelovarske bolnice, kći premijera Milanovića, što nam govori o aktualnoj vlasti u Hrvatskoj, turskih serija (turske serije zamijenile su španjolske i meksičke sapunice) i problema lokalne zajednice poput sportske dvorane u Hercegovcu koja je bila u najmu Čipsare: *Pa čak je u sportska dvorana u Hercegovcu iznajmljena čipsari za skladište krumpira i čipsa,*

umjesto da se u njoj odvijaju sportske aktivnosti. (isto: 124). Naime, dvorana u Hercegovcu godinama stoji nedovršena, a uistinu je dugi niz godina služila kao skladište Čipsari, dok su učenici Osnovne škole Slavka Kolara Hercegovac Tjelesnu i zdravstvenu kulturu imali u većoj učionici koja je prenamijenjena u sportsku dvoranu.

Nakon prijetnji i ucjene, župan Uzetić pristaje na dogovor s Lizom. Nakon toga, neki Nijemac zove Cicu i nudi 500.000 eura za koncesiju kompleksa na dvanaest godina te Liza i Cica pristaju. Liza seljanima koji prosvjeduju zbog pomicanja laktofriza govori da ju baš briga za njih, laktofriz i njihovo selo i da sa sestrom odlazi na krstarenje oko svijeta. U tom trenutku Đuro naglašava i likovima u predstavi, ali i publici da će im reći pouku:

Oni su rekli ovak i nek vam to svima bude pouka: Ako naglo obogatiš, brzo ćeš i osiromašiti. Dobro je puno imati, ali je još bolje malo trebati, jer lakomce ko što si ti Lizo i tisuće sličnih tebi ne može nikakvo izobilje zadovoljiti i uvijek će biti nesretni, a na Božjoj vagi više vrijedi krepostan i plemenit siromak, nego nepravedan i nepošten najveći uglednik makar sjedio na najvišem mjestu ovoga svijeta. (isto: 138).

Osim što je ovo primjer didaktičnosti u pučkom komadu, primjer je kršćanskog svjetonazira za koji Nikčević napominje da je važan. Nadalje, Liza je sjedila u krilu župana Uzetića kada mu je pokazivala fotografije i ucjenjivala ga, a vidjela ih je županova supruga. Ona mu govori o rastavi braka i saznajemo da je prenijela, na njegovu inicijativu kada je postao župan, vikendicu u Zagorju i kuću na Braču na svoje ime pa je ona sada vlasnica. Govori mu da će ga, ako bude komplicirao, prijaviti DORH-u zbog tajnog računa u švicarskoj banci. Ovo je potvrda činjenice da će oni likovi koji čine zlo, a ne promijene se ili ne pokaju, biti kažnjeni. Uzetića će ostaviti supruga, a ostatak će i bez imovine.

Lokalnim dijalektom govore likovi starijih seljaka, poput Tome, Đure, Doklee i Samante. Njihov govor vrvi krnjim infinitivima i ispadanjem glasova u riječima te „iskrivljavanjem“ riječi. Primjeri su: *napravit sem, čeli ste* (htjeli ste), *odužlo se, ne mre, bum objesil na čavel, privatjo posla, bu opala, oćel bit dober, navratle, promjent, zaradt, selt, el me čuješ, iljade, možem, sance, ušteđevna...*

„Mlađi“ likovi koriste razgovorni jezik i „modernije“ izraze karakteristične za mlade pa tako imamo *selendra, birtijetina, nova makina* (auto), *nema frke, markirati, lajati* (ogovarati, brbljati), *starkelje, babuskara, lova, furaš se s drugima, ko ga šiša, stari* (otac), *slistio sam...* Nadalje, nailazimo i na vulgarizme i psovke poput: *malo si zajebo, jebivjetar, picizam i kurizam, jebe se meni...* Već je nekoliko puta spomenuto da Banasovi tekstovi obiluju frazemima pa ni

ovaj tekst nije iznimka: *nisi pri zdravoj pameti, fale barem tri daske u glavi, najela se ludih gljiva, sjediš kako kvočka na jajima, nisu ti svi šarafi u glavi, pala mi je sjekira u med, imamo više sreće nego pameti, smiri živce, kap vode na dlanu, tražiti dlaku u jajetu*. Na taj način Banas izražavanje i govor likova čini slikovitijim i autentičnijim.

6.9. *Poludio televizijski studio*

Poludio televizijski studio predstava je izvedena 2016. godine. Izvelo ju je Ladislavsko amatersko kazalište Danjgube.

Mjesto radnje ove komedije improvizirani je studio Ladislavske televizije. Radnja predstave snimanje je emisije poput *Supertalenta*, ali natjecatelji se natječu u četiri discipline, pjevanju, pečenju domaće gibanice s makom, manekenskom hodu s knjigom na glavi i recitiranju pjesme. Ova se predstava može shvatiti kao satira na emisije poput *Supertalenta*, ali i na ljude koji ih doma pred televizijom prate. Banas se, uvodeći nove discipline u natjecanje, na neki način izruguje i kritizira ostale talente u pravom *Supertalentu*. Uvođenjem discipline pečenja gibanice s makom, i to prema bakinu receptu, Banas daje doznanja da se često zaboravlja na one važne i istinske vrijednosti, a to su očuvanje kulture i tradicije.

U predstavi se pojavljuje osam likova, četiri muška i četiri ženska. Kao i u ostalim predstavama, Banas se poigrava imenima i prezimenima: Nikša Bratoš Moslavački – Moslavački jer dolazi iz Moslavine, Ozren Ogi Tamburić – glazbenik, Suzana Suzi Cvildretić – estradna zvijezda čije prezime govori kako pjeva, Oliver – voditelj čije ime aludira na hrvatskog voditelja Olivera Mlakara, natjecateljiva Nives – uzor joj je Nives Celzijus.

Već je spomenuto da je radnja predstave snimanje šou-emisija Ladislavske televizije „*OPAČIČAK*“. Ljudi često svoje slobodno vrijeme, posebice u večernjim satima, provode gledajući televiziju. Na repertoaru su česte zabavne emisije poput *Supertalenta*, *Plesa sa zvijezdama*, *Zvijezde pjevaju* i *Superstar*. Banas je odlučio stvoriti još jednu takvu emisiju. Na pozornici je bio studio, u studiju je bio žiri i natjecatelji, a publika koja je došla pogledati predstavu postala je dijelom, odnosno sudionikom predstave kao publika u studiju. Ovime je Banas, osim što je „uvukao“ publiku u samu predstavu, stvorio dojam kao da su ljudi u publici doma i rade uobičajene stvari kao i svaki dan – gledaju televiziju.

Osim samog naziva *Ladislavska televizija*, autor u tekst uvodi i razne toponime koji su poznati lokalnoj publici, pa tako natjecatelji dolaze iz Palešnika, Ilovskog Klokočevca, Dišnika

i Ploščičkih vinograda. Nadalje, Banas uklapa u tekst i spominjanje lokalnih natjecateljskih festivala, doduše izmišljenih za potrebe predstave – *Zlatno grlo* Velikog Vukovja i *Plešničke livade*. Svi navedeni toponimi nalaze se u okolici Hercegovca i Ladislava te su publici dobro poznati.

Osim toponimima, Banas predstavu približava publici spominjem osoba poznatih lokalnoj zajednici. U promidžbenim porukama čitaju se savjeti ladislavskog doktora Oza i tamo se spominju seoski mesar Mata i njegov pomoćnik Marko. Mata i Marko stvarne su osobe i bave se spomenutim zanimanjima. Najčešće se zovu Mata i Marko kada se treba peći odojak ili janje na nekoj lokalnoj zabavi.

I ova predstava započinje sviranjem pjesme *Moslavino moja mila* koja prikazuje lokalnu kulturu i tradiciju. U dva dijela natjecanja, u prvom i u pripetavanju, likovi pjevaju hrvatske pjesme pomalo „prilagođene“, što će kasnije biti detaljnije opisano. Predstava završava pjesmom *Ladislavske uske staze*, koju je Banas u potpunosti prilagodio predstavi.

Jura je jedan od natjecatelja, zapravo jedini muški natjecatelj i on drži do tradicionalnih vrijednosti: (*Na pozornicu ulazi Jura u košulji od narodne nošnje, prslukom i šeširom na glavi zakoji je zataknuta kitica cvijeća.*) (Banas 2018: 142). U trećem dijelu natjecanja, pečenju štruce s makom po bakinu receptu, Jura dolazi s povezanom bakinom maramom.

Elemente komike Banas postiže iskrivljavanjem naziva pjesama koje pjevaju natjecatelji. Nives je pjevala pjesmu *Moslavačke uske staze ružmarinom sadene*, što je zapravo pjesma *Oj, petrinjske uske staze*, no Banas ju je malo prilagodio moslavačkome kraju. Meri je pjevala *Sve su seke ljubile mornare*, umjesto *Sve bi seke ljubile mornare*, dok je Jura pjevao *Sve ptičice sa gore*, umjesto *Sve ptičice iz gore*. Završnu pjesmu likovi pjevaju publici, a pjesma je tekстом posve prilagođena predstavi. Riječ je o pjesmi *Oj, petrinjske uske staze*, a prilagođena izgleda ovako:

Ladislavske uske staze ružicama sadene.

Naši glumci stalno sade, cijele zime vrijedno rade.

Predstavu smo uvježbali, kako bi vas nasmijali.

Hvala svima u dvorani, što ste nama pljesak dali. (isto: 154).

Nadalje, elementi komike postižu se i vulgarizmima i psovka poput: *jebesh takav žiri*, *pidarija*, *jebote Šekspir*, *jeboga babo*, *jebene poruke*, *jebote me svako* te „zabunom“ krivo izgovorene riječi *pruprcavanje*, umjesto *pripetavanje*. Tekst ove predstava obiluje, kako bi

Brecht rekao, sirovim i grubim šalama. Neki od primjera su savjeti Ladislavskog doktora Oza koji se čitaju za vrijeme promidžbenih poruka:

Ovaj recept je isključivo za muškarce koji imaju problema s potencijom. Evo što savjetuje Ladislavski doktor Oz: Ako imate problema s potencijom, svoju partnericu ćete bez ikakvih problema zadovoljiti ovako: Pronađite jedan oveći mravinjak, napravite u njemu rupu i svoje spolovilo gurnite u tu rupu i tako ostavite do desetak minuta. Zanimarite eventualan bol, jer kada ga izvadite, vaš spolni organ će biti dvostruko veći i dvostruko deblji. Usput odrežite dva mala podbačaja od crnoga gloga koji će vam poslužiti za usmjeravanje vašeg organa željenom cilju prije spolnog akta. Vjerujte uspjeh neće izostati, a vaša partnerica bit će više nego zadovoljna. (isto: 143).

I za one koji pate od nesanice ili mjesečare Ladislavski doktor Oz ima rješenje: Svoj problem nesanice ili mjesečarenja najlakše ćete riješiti sksom. Seks trebate upražnjavati više puta tijekom večeri i u što dužem trajanju. Vaša seksualna aktivnost od 2 do 3 sata svake večeri riješit će vas problema nesanice, kao i mjesečarenja. Ako vaš bračni partner ili partnerica nisu raspoloženi za seks, pomoć potražite kod bližih ili daljih susjeda koji će vam pomoći u rješavanju nesaničke i mjesečarske bolesti. Kako ne bi došlo do razmirica ili svađa s vašim zakonitim ženama i muževima da se radi o bračnoj nevjeri ili kurveraju, lijepo im objasnite da to nije bračna nevjera, ni švaleraj, ni kurveraj, već da je to prepisana liječnička terapija za ovu opaku bolest. (isto).

Ovakav način humora nastavlja se i u razgovoru između likova:

Doris: Ja sam u svim kategorijama bila prva po redu, tako da najprije probajte moju.

Ozren: Mislili ste da probamo vašu štrucu?

Doris: Pa nego što? Niste valjda mislila da probate moju, da ne kažem što. Ako vi imate pokvarene i neke prostačke primisli to je vaš problem. Čini mi se da ste vi jedan stari, prokušani kurviš. Sram vas moglo biti. Tko zna što biste vi moje probali.

(...)

Doris: Taman posla. Nije važno čime je štruca punjena. Štruca je štruca, druga je stvar kada se radi o štruci muškaraca. Onda je bitna i njena duljina, debljina, a bome i tvrdoća.

Suzi: Vi stvarno nemate dlake na jeziku.

Nives: Moja štruca je sigurno jako ukusna, jedino što mi je ispala malo kraća i tanja.

Doris: Što sam ja vama rekla i Nives bi željela dulju i deblju štrucu.

Nives: Daj ti prostakušo zaveži, govorimo o kolaču, a kada je riječ o onim muškim štrucama onda ih se u tvom rolu ispeklo najrazličitijih duljina i debljina. (isto: 147).

Kritiku društva Banas prikazuje u situacijama kad žiri zovu ministar poljoprivrede i ministar kulture te žele namjestiti pobjedu za svoje favorite: *Ma neka je on važan član vaše stranke, ovo nije politička tribina nego zabavna šou emisija. (...) Bilo bi ministru poljoprivrede pametnije da se bavi problemima sela, poljoprivrede, položaju seoskih gospodarstava, nego što me naziva da pobijesi tu neki bezveznjak koji nema pojma o pjevanju...* (isto: 144), *Tko? Ministar kulture? (...) Bilo bi vam pametnije da se ne vozite pijani službenim autom, nego što vršite pritisak na mene da pobijedi vaša ljubavnica.*(isto: 146).

6.10. *Radi, zaradi pa onda uživaj*

Predstava *Radi, zaradi pa onda uživaj* premijerno je izvedena 2017. godine. Mjesto radnje terasa je Etno-birtije „Rikverc“.

U predstavi se pojavljuje devet likova, pet ženskih i četiri muška. Imena su likova: Gara, Lara, Mila, Lila, Zoki, Roza, Stewen (Stiv), Devizić i Notić. Kako je već utvrđeno u gore analiziranim predstavama, Banas se i ovdje poigrava imenima, u ovom slučaju imena se rimuju, Gara i Lara, Mila i Lila. Ime Stewen (Stiv) govori nam da se radi o osobi stranog podrijetla, a isto tako Banas se poigrava prezimenima Devizić (odvjetnik) i Notić (harmonikaš).

Predstava počinje sviranjem harmonike i pjesmom *Moslavački kraj*. Iz ovoga je vidljivo da je Banas ponovno posegnuo za glazbenim repertoarom, i to pjesmom iz lokalnog područja (Hercegovac i Ladislav nalaze se u Moslavini). Također, u središnjem dijelu predstave svira se *Moslavački drmeš*, a likovi plešu. Na kraju, djed Stiv moli da mu otpjevaju najdražu pjesmu njegove pokojne supuge, *Predivo je prela*, što je isto tako izvorna moslavačka pjesma. Time Banas želi postići, osim obogaćivanja radnje, i prikazivanja lokalne kulture i tradicije.

Radnja predstava temelji se na okupljanju likova u lokalnoj birtiji zbog poziva za ostavinsku raspravu njihova djeda iz Australije. Međutim, svaki od likova misli da je on jedini unuk, odnosno unuka. Tek kroz razgovor u birtiji saznaju da su svi djeca istoga oca, odnosno svi unuci djeda Stiva.

Likovi su u predstavi potpuno različiti. Npr. Gara je djevojka sa sela koja drži do tradicije i običaja, dok su Zoki i Mila likovi iz grada.

Mila: Helou! Jesam li zakasnila, pa je odvjetnik Devizić otišao? Jedva sam pronašla ovu rupčagu, a uništila sam i svoje najbolje cipelice. Kaj ste zinuli? Niste nikada vidjeli uživo jednu manekenku?

(...)

Gara: Ko je sad ova nakostriješena i napirlitana štraklja, a i ona pita za advokata Devizića.“
(Banas 2018: 158–159)

Zoki: (Sav obučen u crno, s puno lanaca na sebi, ima sunčane naočale i napadno žvače žvakaću gumu) Ovo je stvarno „šit“. Jesam li zalutao ili sam došao u neku feminističku birtiju. Što je ovo, je li nekakav miting Udruge „Babe“? Još nisam naišao na birtiju u koju zalazi samo ženskadija. Ludo, da luđe ne može biti. Ali ima tu i dobrih komada.

Gara: Baba ti je mater, a što se komada tiče, mogao bi dobt drvenim komadom po glavi spadalo jedno. I šta uopće tražiš u našem selu i ovoj birtiji? Idi među svoje drogeraše, a ne zagađivati čisti zrak našeg sela. Govno uobraženo!

Zoki: Budi bez brige jadna seljančice. Čim završi ostavinska rasprava, nikada me više neće vidjeti ova selendra. (...) (isto: 161).

Prethodni su citati također primjer sukoba zbog različitosti između tradicionalnog i modernog.

Dolaskom odvjetnika i javnog bilježnika, situacija u birtiji smiruje se za trenutak. Odvjetnik čita prisutnima oporuku. Svakom unuku djed Stiv ostavlja plastičnu farmu za eko proizvodnju povrtnica i začinskog bilja od 5 hektara te još 10 dodatnih hektara za proširivanje farme. Svatko od unučadi postaje upraviteljem i ima svojih dvadeset zaposlenika. Prvu godinu osigurana su sredstva za plaće, a nakon godinu dana sami moraju ostvariti profit za isplaćivanje plaća. Većina unuka počinje govoriti o prodaji farme, no odvjetnik Devizić ih prekida i čita dalje oporuku u kojoj piše da farme ne mogu prodati ni uzimati novac s računa sljedećih deset godina, osim za isplatu plaća. Počinje negodovanje među unucima, Jedino se Gara ne buni. Na kraju saznajemo da je „javni bilježnik“, koji cijelo vrijeme šuti, zapravo djed Siiv i da nije umro. Osmrtnice je poslalo samo da vidi tko bi mu došao na sahranu, a to su bile samo Roza i Gara. Na kraju unuci odlučuju pristati na djedove uvjete kako bi zadržali ono što im je i prepisao.

Stiv: Bit će onako kako vam pročitala gospodin Devizić. U Hrvatska je moda da roditelji brinu o djeci sve dok ne odu na groblje. Kupuju im aute, a još ne znaju ni nos obrisati, neće raditi, a uzdržavaju ih mame, tate, bake i djedovi. U Australija toga nema i ja mislila da je to ispravno. Treba raditi, zaraditi, pa tek onda uživati, a u Hrvatska svi hoće uživati, a ne raditi i živiti na mamin i tatin račun do svoje pedesete godine.

Lara: Radili bi mi, ali nema posla. (isto: 168).

Ovime Banas iznosi i društvenu kritiku kako u Hrvatskoj mladi žive na račun roditelja i ne žele raditi. Zbog toga, pomoću lika djeda Stiva, želi prenijeti pouku da se prvo treba raditi i zaraditi, a tek onda uživati.

Banas spominje razne situacije i događaje koji mogu predstavu približiti publici, pa tako spominje izbjegličku krizu. Što se tiče lokalnih pojava, Banas pronalazi rješenje kako bi u tekst predstave uvrstio i Gudovački sajam, jedan od najvećih i najpopularnijih sajmovi koji raste iz godine u godinu.

Likovi i u ovoj predstavi govore kolokvijalnim jezikom. Koriste se mnogim izrazima razgovornog jezika poput: *selendra*, *birtijetina*, *bajbukana*, *pivkan*, *lova*, *buraz*... Ove izraze odreda koriste „mlađi“ likovi, odnosno oni koji dolaze iz „urbanih“ sredina. Likovi koji žive na selu govore lokalnim dijalektom, koji vrvi krnjim infinitivima i riječima u kojima se gube i samoglasnici i suglasnici. Pa tako za primjer imamo: *ko* (tko), *kolko*, *doć*, *dolazt*, *pravt*, *oće*, *plesat*, *ne b'*, *narant*, *dobt*... Osim toga, možemo pronaći i pokoju iskrivljenu riječ kako bi se na neki način prikazao dodatan rascjep između suvremenog i tradicionalnog. Primjer toga je Rozin izraz „komjutor“ za računalo. Likovi također koriste vulgarizme i psovke poput: *jebote*, *prpizdina*, *dopizdila*... Banas, osim svega već navedenog, ponovno koristi izraze poput: *nisu ti svi šarafi u glavi*, *pravt se blesava*, *pravt se luda* i sl.

7. Zaključak

Već je bilo govora o tome da je često teško definirati pučki komad kao žanr. Ovaj je rad pokušaj sistematizacije žanra, koji je, čini se, i dalje veoma zastupljen, a možda čak i u uzlaznoj putanji. Primjer tomu je međunarodni festival Dani hrvatskoga pučkog teatra, koji svake godine okuplja iseljenu i domovinsku hrvatsku, kazališne amatere, rađa nova prijateljstva i ono najvažnije, njeguju hrvatsku kulturu, tradiciju i običaje te čuva i njeguje hrvatski jezik.

U radu se donose obilježja pučkog komada kao žanra, a klasifikacija obilježja i elemenata pučkog komada Sanje Nikčević poslužila je kao polazište za analizu.

Prema spomenutim obilježjima učinjena je analiza deset pučkih komedija Stjepana Banasa, koji za sebe, u svojim izdanim knjigama, kaže da je pisac pučkih komedija. Analizama njegovih komedija ta je činjenica potvrđena. U većini se predstava mogu naći gotovo sva obilježja pučkih komada koje navodi Nikčević: (1) Pisanje o puku i za puk – Banas je uistinu pisao o puku, sa stajališta puka i za puk. Napisao je četrdesetak pučkih komedija za dva amaterska kazališta – Pučku scenu Hrvatske čitaonice Hercegovac i Ladislavsko kazalište

Danjgube. (2) Lokalno relevantna tema – teme Banasovih predstava svakodnevne su situacije stanovnika Hercegovca i Ladislava, stanovnici Banasova područja susreću se sa sličnim ili istim problemima kao i Banasovi likovi. Kao jedan primjer može se izdvojiti svađa sa susjedima (*More bit*). (3) Napetost između tradicionalnih i suvremenih vrednota – neprihvatanje i nerazumijevanje novog, modernog i suvremenog života (strajji likovi), s druge strane negodovanje protiv starih običaja (mlađi likovi). Zanimljivo je da Banas kroz glasove svojih likova moderno ili drugačije odjevene likove s „modernim“ ponašanjem često naziva *drogerašima*. Time je želio pokazati odnos starijega stanovništva prema svemu modernome i drugačijem. (4) Afirmacija vrijednosti prošlosti – često se govori o tome kako je nekada bilo, kakvi su bili mladi, što su sve radili ili što nisu radili, uspoređujući to s današnjim vremenom. (5) Odstupanje od idealnog poretka – u većini predstava dolazi do neke vrste sukoba i otkona od mira. Kao primjer možemo uzeti policajku Nensi koja unosi nemir u umirovljenički dom, no kasnije shvaća što čini, ispričava se, pokaje se i biva prihvaćena te na taj način dolazi do (7) vraćanja narušenog mira (*Od glamura do umirovljenih momaka i cura*). (6) Podjela na dobro i zlo – u svakoj predstavi dobro uvijek pobjeđuje, a najčešće je to ljubav. (8) Društvena kritičnost – u gotovo svaku predstavu Banas je uspio uvrstiti društvenu kritiku, često aktualnih situacija. Primjer tomu može biti ismijavanje lažno dobivenih diploma u predstavi *Pa to je užas* ili lažno dobivenih mirovina u predstavi *Od glamura do umirovljenih momaka i cura*. (9) Prožimanje pojedinačnog i općeg – često se upravo društvena kritika može poistovijetiti s ovim obilježjem. Primjeri nam mogu biti moćnici i političari u predstavama, međutim te se kritike odnose na moćnike i političare općenito. (10) Tipizirani likovi – često su likovi nositelji određene vrline ili mane, npr. razmažene kćeri u predstavi *Pucanj koji se ne čuje ili makar šta* i Jana i Magdalena, žene koje se drže starih običaja i tradicije (*Pucanj koji se čuje ili makar šta* i *More bit*). (11) Didaktičnost – ovo je obilježje zastupljeno u svakoj Banasovoj predstavi. Često likovi na kraju predstave izgovore pouku naglas, jasno i glasno kako bi bilo sigurno da je došla do publike. (12) Elementi komike i sentimentalnosti također su zastupljeni u svakoj predstavi, a postižu se raznim načinima, od psovanja, korištenja iskrivljenog govora, do preuveličavanja situacija i velikih govora, pa čak i društvenim kritikama. (13) Banasovi likovi u svim predstavama, barem njih nekoliko, govore lokalnim dijalektom i koriste izrazre preuzete iz razgovornoga jezika. Razlog tomu je približavanje situacije na sceni publici, ali i stvaranje autentičnosti. (14) Prisutnost glazbe, ali i čitanja te recitiranja pjesama. Banas glazbenim dionicama i recitalima, osim što obogaćuje radnju, prikazuje lokalnu kulturu i tradiciju. U ranije napisanim predstavama najčešće se pjevaju izvorne tradicijske pjesme povezane s Moslavinom, dok se s druge strane u kasnije napisanim predstavama pojavljuje i modernija zabavna glazba,

pa čak i turbofolk. Promjena je to koja se dogodila zbog prodora modernosti u ono tradicionalno. Ono što još valja istaknuti jest to da Banas često u predstave unosi elemente koji su poznati lokalnoj publici. Primjeri mogu biti mesari Marko i Mata, Šumska vila, Gudovački sajam, Krugoval Garešnica itd. Na taj način Banas usitinu osigurava de će se publika identificirati s predstavom, ali i s likovima, temama, problemima i situacijama u predstavi.

Ovime je potvrđeno da je Stjepan Banas bio pisac pučkih komedija, kojemu će Pučka scena Hrvatske čitaonice, ali i Ladislavsko amatersko kazalište Danjgube zauvijek biti zahvalni za svaku napisanu i postvaljenu predstavu, a Hrvatska čitaonica Hercegovac za utemeljenje hvalevrijednog međunarodnog festivala Dani hrvatskoga pučkog teatra.

8. Literatura

1. Banas, Stjepan, Nikolina Banas. 2007. *Povjesnica Hrvatske čitaonice Hercegovac*. Bjelovar: Ogranak Hrvatskog pedagoško-književnog zbora Bjelovar, Čvor d.o.o. Bjelovar.
2. Banas, Stjepan. 2018. *Deset pučkih komedija*. Općina Hercegovac & hrvatski pedagoško-književni zbor – Ogranak Bjelovar.
3. Bobinac, Marijan. 2001. *Puk na sceni: studije o hrvatskom pučkom komadu*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
4. Katalog 25. dana hrvatskoga pučkog teatra.
5. Lozica, Ivan. 1996. *Folklorno kazalište (Zapisi i tekstovi)*. Zagreb: Matica hrvatska.
6. Lozica, Ivan. 1990. *Izvan teatra: Teatrabilni oblici folklora u Hrvatskoj*. Zagreb: Hrvatsko društvo kazališnih kritičara i teatrologa.
7. Lozica, Ivan. 2008. *Zapisano i napisano: folkloristički spisi*. Zagreb: AGM d.o.o.
8. Nikčević, Sanja. 2017. *Što pučka drama afirmira ili razlog njezine ne/popularnosti*. U *Dani Hvarškoga kazališta: pučko i popularno*. 18–26. Zagreb–Split: HAZU, Književni krug Split.
9. Nikčević, Sanja. 2014. *Kazališni amaterizam ili važna karika koja popunjava praznine glavne kazališne struje*. U *Zbornik radova sa stručno-znanstvenog simpozija Ocjena stanja i mogućnost unapređenja kulturno umjetničkog amaterizma u RH*, ur. Dražen Jelavić, 81–88. Zagreb: Hrvatski sabor kulture.
10. Pavličić, Pavao. 1987. *Pučka, trivijalna i masovna književnost*. U *Trivijalna književnost*, ur. Svetlana Slapšak, 73–83. Beograd: Studentski izdavački center UK SSO, Institut za književnost i umetnost.
11. Zečević, Divna. 1978. *Pučki književni fenomen*. U Maja Bošković-Stulli i Divna Zečević, *Povijest hrvatske književnosti. Knj. 1, Usmena i pučka književnost*, 357–638. Zagreb: Liber/Mladost.